

Watervogels in het Lauwersmeer in 2015-2016

Romke Kleefstra,
Nico Beemster,
Jaap Kloosterhuis &
Erik van Winden

Sovon-rapport 2016/43

Watervogels in het Lauwersmeer in 2015-2016

Romke Kleefstra¹, Nico Beemster², Jaap Kloosterhuis³ &
Erik van Winden¹

¹ Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

² Lauwersmeer-telgroep / Altenburg & Wymenga bv, Feanwâlden

³ Staatsbosbeheer Lauwersmeer & Wad-Hogeland, Lauwersoog

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Staatsbosbeheer Groningen

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2016

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer Groningen+ contactpersoon Hans Boll

Wijze van citeren: Kleefstra R., Beemster N., Kloosterhuis J. & van Winden E. 2016. Watervogels in het Lauwersmeer in 2015/2016. Sovon-rapport 2016/43. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Tekst: Romke Kleefstra

Coördinatie watervogeltellingen: Nico Beemster & Jaap Kloosterhuis

Gegevensbewerking, tabellen en figuren: Erik van Winden & Romke Kleefstra

Opmaak: John van Betteray

Illustratie omslag: Wilde Zwanen, Castricum 23 januari 2013 (Hans Schekkerman), Brandganzen boven en in de Ezumakeeg, 4 februari 2009 (Anja Cervenc).

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Dankwoord en verantwoording	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	4
2. Materiaal en methode	5
2.1. Opzet	5
2.2. Telmethode	5
2.3. Organisatie	6
2.4. Bewerking en presentatie materiaal	6
3. Weer- en telomstandigheden	7
4. Resultaten	9
4.1. Monitoringssoorten	9
4.2. Extra soorten	15
5. Soortbesprekingen	17
6. Evaluatie	31
7. Literatuur	33
Bijlagen	34
Aantallen per soort per maand in het gehele telgebied van de telgroep Lauwersmeer in het seizoen 2015/16	34

Dankwoord en verantwoording

Dit rapport is tot stand gekomen door de medewerking van velen. De maandelijkse watervogeltellingen werden gecoördineerd door Nico Beemster i.s.m. Jaap Kloosterhuis. De tellijsten van de maandelijkse tellingen werden verwerkt door Nico Beemster en Erik van Winden. De volgende vrijwilligers voerden de tellingen uit: Marijke Akerboom, Nico Beemster, Klaas van der Bij, Eddie Douma, Rienk Fokkema, Hans Gartner, Arne Hegeman, Jan Hulscher, Jaap Kloosterhuis, Henny Langenberg, Gerrit

Mollema, Wim van Ommen, Willem de Ruiten, Virry Schaafsma, Egbert Schuldink, Joost Tinbergen, Harmannus van der Tuuk, Richard Ubels en Paul Verhagen. Bij Sovon werden de resultaten van de watervogeltellingen verwerkt tot figuren en tabellen door Erik van Winden. Theun Haaima en Rinus de Jong van Staatsbosbeheer leverde de waterstanden van de Ezumakeeg. Vanuit de opdrachtgever is Hans Boll (Staatsbosbeheer) bij het project betrokken.

Samenvatting

Al sinds de afsluiting van de voormalige Lauwerszee in 1969 worden in het Lauwersmeergebied al watervogeltellingen uitgevoerd, waarover sinds 1971 jaarlijks wordt gerapporteerd. In de periode 2007/07-2011/12 verzorgde Sovon jaarlijks een geïntegreerd watervogelrapport, waarin ook ruimschoots aandacht uitging naar slaaplaattellingen die tijdens die vijf seizoenen werden uitgevoerd. Dit rapport vat de resultaten van de maandelijkse watervogeltellingen in het seizoenen 2015/2016 samen.

Het Lauwersmeer wordt maandelijks geteld, gelijktijdig met tellingen tijdens hoog water in de Waddenzee. Qua telomstandigheden kende het seizoen geen grote afwijkingen. De winter was zacht, de voorjaarsmaanden juist koud. Grootschalige ijsvorming bleef uit. Er werden in totaal 261.647 watervogels geteld, verdeeld over 91 monitoringsoorten. Met name in de najaarsmaanden werden meer watervogels geteld dan gemiddeld over de afgelopen vijf seizoenen, samenhangend met grote aantallen Wintertalingen, Slobeenden en Meerkoeten en deels ook Brandganzen in november (9491). In de eerste maanden van 2016 lagen maandtotalen beneden niveau, wat vooral te maken lijkt te hebben met relatief kleine aantallen foeragerende Brandganzen binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. In april was de soort tijdens de telling juist talrijk (26.553),

wat het totaal aantal watervogels in april stuwt.

Van de in dit rapport behandelde Natura 2000-soorten laten Kolgans, Tafeleend, Smient, Wilde Eend, Wintertaling, Lepelaar en Grutto alle een negatieve trend zien. Voor Kolgans, Wintertaling en Lepelaar contrasteert het met de landelijke ontwikkeling. Bij de soorten die een toename laten zien, gaat het om soorten die het ook op landelijk (en internationaal niveau) goed doen, zoals Grote Zilverreiger, Zeearend en Reuzenster. Op de lange termijn namen ook o.a. Wilde Zwaan, Brandgans, Bergeend, Kuifeend, Krakeend, Slobeend, Aalscholver en Bontbekplevier toe. Wanneer we kijken naar de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-soorten in het Lauwersmeergebied, dan halen 14 van de 29 soorten die doelstelling niet.

Twee actuele ontwikkelingen die in het Lauwersmeer spelen zijn gaswinning onder het gebied en een proef met een hoger waterpeil. Beide ontwikkelingen hebben een effect op ondiepe waterzones, die al dan niet (tijdelijk) dieper worden. Met name voor vogels die (zeer) ondiep water gebruiken als foerageer- of slaapplaats, zoals ganzen, steltlopers en sterns, kan dit gevolgen hebben. Slaapplaatsen worden echter in het kader van deze ontwikkelingen niet onderzocht.

1. Inleiding

Het Lauwersmeer is in zowel nationaal als internationaal opzicht van groot belang voor watervogels. Ruiende watervogels, doortrekkers en wintergasten maken jaarrond in groten getale gebruik van het gebied. Het gebied is op 30 december 2010 door de staatssecretaris van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie definitief aangewezen als Natura 2000-gebied.

Sinds de afsluiting van de Lauwerszee in 1969 worden watervogeltellingen uitgevoerd, waarover sinds 1971 jaarlijks wordt gerapporteerd. Aanvullend op

deze langlopende tellingen werden in de seizoenen 2007/2008-2011/12 slaapplaatstellingen van zwanen, ganzen, steltlopers en sterns uitgevoerd, als onderdeel van een monitoringprogramma rond de gaswinning onder het Lauwersmeergebied (Kleefstra & de Boer 2012). Over de resultaten van de maandelijkse watervogeltellingen in de seizoen 2012/13, 2013/14 en 2014/15 werd eerder in 2016 gerapporteerd (Kleefstra *et al.* 2016). Onderhavig rapport behandelt de resultaten van de maandelijkse tellingen in het telseizoen 2015/2016.

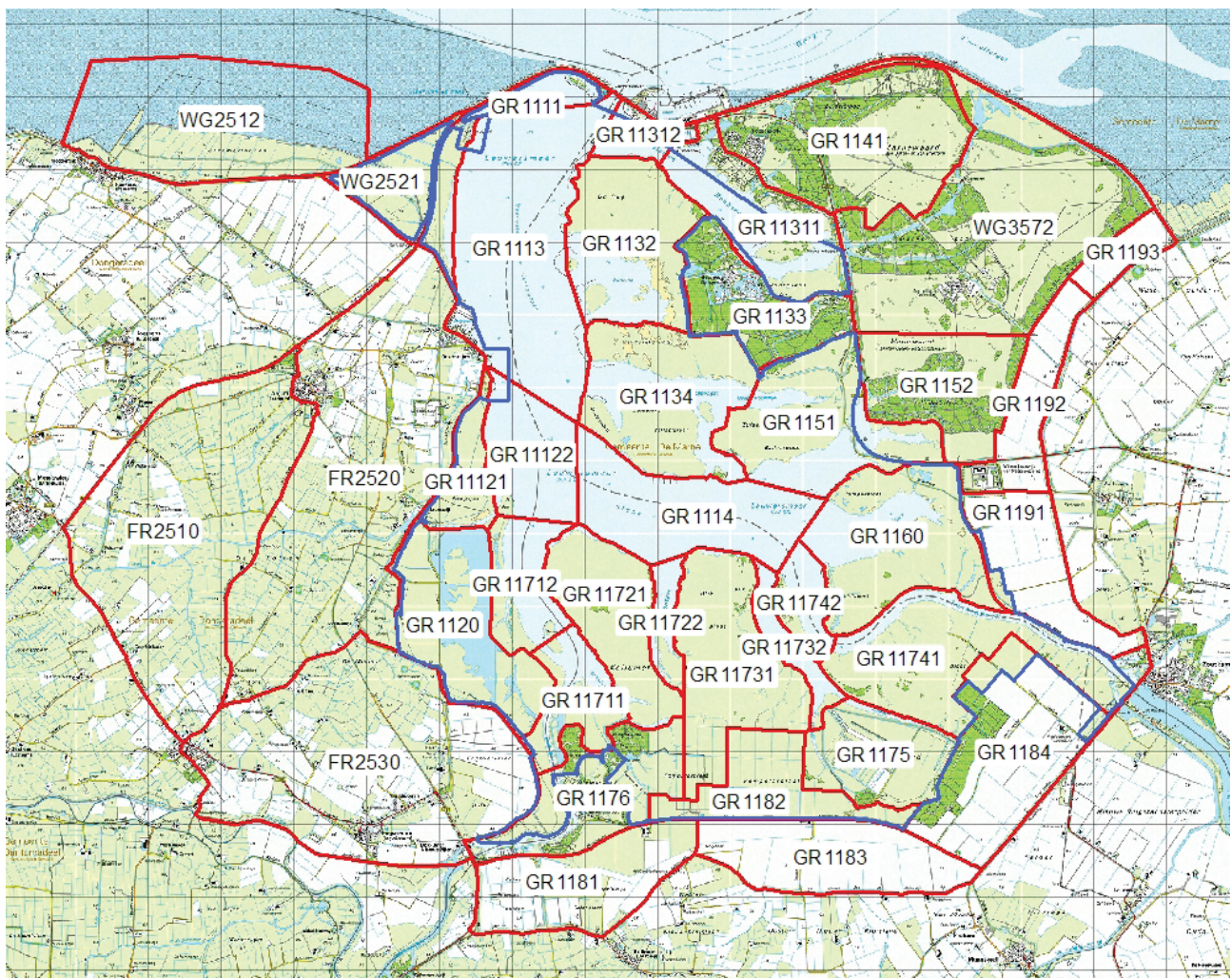
2. Materiaal en methode

2.1. Opzet

Al sinds de inpoldering in 1969 worden de ontwikkelingen in de aantallen trekvogels en wintergasten gevolgd door regelmatige tellingen. Tot 1985 bleven tellingen grotendeels beperkt tot de periode september tot en met april. Sinds 1986 worden watervogeltellingen maandelijks uitgevoerd. Vanaf 1989 vindt dat structureel eenmaal in het midden van de maand plaats (Beemster & Bijkerk 2005), aansluitend op de landelijke teldata in de Waddenzee in het kader van het Meetnet Watervogels (Hornman *et al.* 2015). De tellingen dragen in belangrijke mate bij aan de informatie over populatieniveaus en populatieontwikkelingen op zowel landelijk als gebiedsniveau, o.a. ook voor de ‘Staat van Instandhouding en Instandhoudingsdoelen’ in het kader van Natura 2000.

2.2. Telmethode

De watervogeltellingen vinden plaats volgens de landelijke, gestandaardiseerde methode (Hustings *et al.* 1985, Hornman *et al.* 2012). Het Lauwersmeergebied wordt integraal geteld, waarbij het opgedeeld is in vast begrensde telgebieden (figuur 1). Deze worden simultaan op één dag lopend, varend en per auto doorkruist door vrijwilligers en medewerkers van Staatsbosbeheer. Niet alleen noteren tellers de soorten en aantallen watervogels (futen, Aalscholvers, reigers, zwanen, ganzen, eenden, bleshoenders, steltlopers, meeuwen en sterns e.d.), maar in principe alle soorten, dus ook roofvogels, zangvogels, kraaiachtigen (zie bijlage 1). Bij zangvogels betreft het overigens geen integrale telling, maar meer een steekproeftelling van vogels die langs vaste looproutes van tellers worden genoteerd.

Figuur 1. Ligging van de watervogeltelgebieden in het Lauwersmeergebied. Het gebied binnen de blauwe begrenzing betreft het Natura 2000-gebied, waarover trends zijn berekend.

Voor de Reuzenster wordt de trend bepaald op basis van slaaplaatstellingen. Hiervoor organiseert Sovon drie tellingen in augustus, die rond zonsondergang worden uitgevoerd door vrijwilligers.

2.3. Organisatie

In tabel 1 staat een overzicht van de teldata in het Lauwersmeer. De telperioden van de watervogeltellingen sluiten aan op de tellingen van vogels op hoogwatervluchtplaatsen in de Waddenzee, omdat het Lauwersmeer tot de 'invloedssfeer' van het getijdengebied gerekend mag worden. Op momenten van hoogwater heeft het Lauwersmeer de functie van hoogwatervluchtplaats voor sommige soorten wadvogels, zoals Scholekster, Wulp en Bonte Strandloper.

2.4. Bewerking en presentatie materiaal

Het gebied dat door de telgroep van het Lauwersmeergebied wordt geteld, staat weergegeven in figuur 1. De telbestanden hiervan zijn toegevoegd aan de landelijke watervogeldatabase. Voor dit rapport zijn de resultaten van de telgebieden geselecteerd die binnen de begrenzing van Natura 2000 vallen, zoals weergegeven in figuur 1. Van deze aantallen zijn, samen met die van de lange termijngegevens uit hetzelfde monitoringgebied, trendfiguren en seizoenspatronen gemaakt. De totalen van het monitoringgebied binnen de Natura 2000-grenzen staan of zijn verwerkt in tabel 5.

Trends zijn berekend met behulp van het programma TrendSpotter van het RIVM (Visser 2004). Voor de kwalificerende Natura 2000-soorten, alsook overige soorten waarvoor het Lauwersmeergebied in nationaal opzicht van belang is, zijn zowel korte termijntrends (afgelopen 10 jaar) als lange termijntrends weergegeven in de tabellen 6 en 7. Het startjaar van de lange termijntrends varieert per soort. Voor veel soorten waren de onregelmatige tellingen in het verleden (zie § 2.1.) ontoereikend voor het berekenen van een betrouwbare trend en/of zijn niet alle tellingen beschikbaar in de landelijke watervogeldatabase. In dat geval is gerekend vanaf het jaar dat er voldoende tellingen waren om de soort goed/betrouwbaar in kaart te brengen. In de trendfiguren die samengesteld zijn op basis van de langlopende watervogelmonitoring worden gemiddelde aantal-

Tabel 1. Teldata in het seizoen 2015/2016 in het Lauwersmeer.

20 juli 2015
17 augustus 2015
21 september 2015
19 oktober 2015
16 november 2015
14 december 2015
18 januari 2016
15 februari 2016
14 maart 2016
11 april 2016
23 mei 2016
13 juni 2016

len per maand als 'jaarwaarden' gepresenteerd. Deze zijn verkregen door de seizoenssommen (getelde aantallen in alle maanden van juli tot en met juni) te delen door twaalf. De trendlijn die hierin wordt weergegeven is berekend met TrendSpotter. Voor de Reuzenster wordt de trend berekend op basis van aanvullende slaaplaatstellingen.

In het geval van de seizoenspatronen op basis van de watervogeltellingen worden de absolute aantallen per maand weergegeven van het laatste seizoen (2015/16), in vergelijking met de gemiddelde aantallen in de vijf voorgaande seizoenen (2010/11-2014/15), waarbij de zwarte lijn het gemiddelde aangeeft en het gearceerde gebied daaromheen de spreiding in de absolute aantallen in die vijfjarige periode.

In het kader van Natura 2000 is voor de doelenberekening de Bantpolder bij de Waddenzee getrokken. Dat houdt in dat de aantallen die er vastgesteld worden, niet meegenomen worden in de trend- en doelenberekening van het Lauwersmeer. Hoewel het gebied binnen de begrenzing van Natura 2000-gebied Lauwersmeer valt, is deze keuze eertijds gemaakt, omdat de Bantpolder een functie heeft als hoogwatervluchtplaats. Ook in dit rapport worden de trends als zodanig weergegeven (dus zonder Bantpolder), zodat zij niet afwijken van de Natura 2000-trends. Voor de seizoenspatronen zijn de aantallen wel meegenomen om een goede indruk te verkrijgen van de presentie van een soort in het Lauwersmeergebied van maand tot maand.

3. Weer- en telomstandigheden

Het weer kan van grote invloed zijn op de aantallen aanwezige vogels die aanwezig zijn en die geteld worden. Streng winterweer in landen noordelijk en oostelijk van Nederland kan gestuwde trek op gang brengen, terwijl strenge weersomstandigheden in Nederland (ijsvorming en sneeuwbedekking op grote schaal) of bijvoorbeeld aanhoudende droogte wegtrek kan veroorzaken. Weersomstandigheden kunnen ook de tellingen zelf beïnvloeden. Plensbuien of mist verminderen het zicht op groepen vogels.

Hieronder wordt het telseizoen 2015/2016, dat zich strekt van juli tot en met juni, globaal beschreven. Enkele weersvariabelen in De Bilt in de periode juli 2015-juni 2016, op basis van de maandgegevens van het KNMI, staan weergegeven in tabel 2.

Met een gemiddelde temperatuur van 18,4 °C tegen een langjarig gemiddelde van 17,9 °C was **juli** een vrij warme maand. De maand begon dan ook met een voortzetting van de hittegolf die op 30 juni begon. Na de hittegolf draaide de wind naar overwegend westelijke richtingen en verliep de rest van de maand over het algemeen koeler en wisselvalliger met vooral aan het einde van de maand temperaturen onder normaal. Met 92 mm neerslag gemiddeld over het land tegen een langjarig gemiddelde van 78 mm was de afgelopen maand ook vrij nat. De verschillen in het land waren echter groot. In het zuiden van het land verliep de maand vrij droog, in het noordoosten van het land viel lokaal meer dan 140 mm neerslag en was het zeer nat.

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 18,5 °C was **augustus** een warme zomermaand. Rond het midden van de maand was het een aantal dagen bewolkt en regenachtig waarbij de temperatuur ruim beneden de normale waarde voor de tijd van het jaar lag. Met gemiddeld over het land 131 mm tegen een langjarig gemiddelde van 78 mm, was augustus een natte maand. De eerste twaalf dagen van de maand viel er landelijk gemiddeld slechts 9 mm regen. Op de 13e lieten zware onweersbuien lokaal 30 tot ruim 50 mm regen achter.

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 13,4 °C tegen 14,5 °C normaal was **september** sinds 2001 niet meer zo koel. Het temperatuurverloop gedurende de maand was opvallend 'vlak', waarbij vooral het gebrek aan warmte opviel. Met gemiddeld over het land 88 mm regen week de hoeveelheid neerslag niet veel af van het langjarig gemiddelde van 78 mm. Zoals vaak in een herfstmaand viel de meeste regen in de westelijke kustprovincies.

Met een gemiddelde temperatuur van 9,9 °C tegen een langjarig gemiddelde van 10,7 °C was **oktober**

vrij koud. Het begin van de maand verliep onder invloed van een hogedrukgebied droog en zonnig, waarbij de temperatuur iets onder normaal lag. Op 13 oktober zakte de temperatuur op sommige plaatsen in het oosten en zuiden van het land deze herfst voor het eerst tot onder het vriespunt. Met landelijk gemiddeld 34 mm neerslag was de maand droog. Normaal valt er in oktober gemiddeld 83 mm. De meeste neerslag viel in de sombere en koude periode halverwege de maand, met van 14 tot 17 oktober op veel plaatsen langdurige (mot)regen. Opmerkelijk was de verdeling van de neerslag over het land.

Normaal valt de meeste neerslag in het najaar langs de kust vanwege het relatief warme zeewater, maar deze maand was dit juist omgekeerd.

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 9,9 °C tegen een langjarig gemiddelde van 6,7 °C was **november** een zeer zachte maand. Zowel de eerste als de tweede decade van november waren de zachtste sinds het begin van de metingen. Vanaf twintig november draaide de wind naar meer noordelijke richtingen en maakten de hoge temperaturen plaats voor temperaturen onder normaal. Het bleef wisselvallig met regelmatig veel wind. Met gemiddeld over het land 127 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 82 mm verliep de maand nat. De overheersende westelijke stroming zorgde deze maand regelmatig voor veel wind. Op 15 november kwam het voor het eerst dit najaar officieel tot storm.

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 9,6 °C is **december** met afstand de zachtste december sinds tenminste het begin van de regelmatige weerwaarnemingen in 1706. Vrijwel de gehele maand was er sprake van een zuidwestelijke stroming waarmee zeer zachte, maritieme tropische lucht werd aangevoerd. Op een flink aantal dagen lag de gemiddelde temperatuur daarbij acht tot tien graden boven de normale waarde voor de tijd van het jaar. Gemiddeld over het land zal de hoeveelheid regen uitkomen op 46 mm tegen 80 mm normaal en daarmee was december een droge maand. Het weer was licht wisselvallig, er viel wel regelmatig regen maar de hoeveelheden waren niet groot. Sneeuw werd op geen enkele dag waargenomen, uitzonderlijk voor december.

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 4,8 °C tegen een langjarig gemiddelde van 3,1 °C was **januari** zacht. De maand kende echter een duidelijke afwisseling van koude en zachte periodes en een groot onderscheid tussen het noordoosten en de rest van het land. In het noordoosten draaide de wind vanaf de 3e naar oostelijke richtingen en werd koude lucht aangevoerd. Hoger in de atmosfeer werd echter nog wel zachte lucht aangevoerd en dit leidde op grote schaal tot ijzel. Met de aanvoer van zachte lucht

Tabel 2. Enkele weervariabelen in De Bilt in de periode juli 2012-juni 2015, op basis van de maandgegevens van het KNMI. Ref. staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	Temperatuur		Neerslag (mm)		Zonneschijn (uren)	
	Gem.	Ref	Gem.	Ref	Gem.	Ref
Juli	18,4	17,9	92	78	225	212
Augustus	18,5	17,5	131	78	219	195
September	13,4	14,5	88	78	157	143
Oktober	9,9	10,7	34	83	114	133
November	9,9	6,7	127	82	63	63
December	9,6	7,3	46	80	75	49
Januari	4,8	3,1	102	73	70	62
Februari	4,6	3,3	73	57	106	88
Maart	5,4	6,2	54	68	148	125
April	8,7	9,2	62	44	195	178
Mei	14,5	13,1	54	61	232	213
Juni	16,8	15,6	118	68	163	201

uit het zuidwesten kwam ook veel neerslag mee. De maand was dan ook nat met gemiddeld over het land 102 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 73 mm.

Februari was een zachte maand met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 4,6 °C tegen een langjarig gemiddelde van 3,3 °C. De maand ging uitermate wisselvallig en zacht van start. Verantwoordelijk voor dit weertype waren opeenvolgende, actieve depressies boven het zeegebied ten zuiden van IJsland. Het laatste deel van de maand werd de stroming noordwestelijk en later noordoostelijk. Het werd wat kouder met in de nachten lichte vorst. Gemiddeld over het land viel er 73 mm neerslag tegen 57 mm normaal. Vooral aan het begin van de maand viel er vrijwel iedere dag regen. Ook in de laatste week van februari vielen af en toe winterse buien waarbij zeer lokaal en gedurende korte tijd de wereld wit kleurde. Het was niet alleen wisselvallig, maar ook opvallend winderig. Op twaalf dagen kwamen wel ergens in het land zware windstoten voor (75 km/uur of meer). Na een zeer zachte winter verliep **maart** met een gemiddelde temperatuur van 5,4 °C tegen normaal 6,2 °C vrij koud. Een groot deel van de maand werd met een noordelijke stroming vrij koude lucht aangevoerd. Met gemiddeld over het land 54 mm neerslag tegen 68 mm normaal was de maand aan de droge kant. Vrijwel alle neerslag viel echter aan het begin en einde van de maand. De eerste dagen van de maand viel de neerslag regelmatig in de vorm van hagel of natte sneeuw. Van 9 tot en met 19 maart viel er in het gehele land door de hogedrukinvloed vrijwel geen neerslag.

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 8,7

°C tegen een langjarig gemiddelde van 9,2 °C was **april** vrij koud. De maand was hiermee zelfs bijna een graad kouder dan de afgelopen decembermaand. De eerste helft van de maand was de stroming vaak zuidelijk tot westelijk en hoewel het wisselvallig weer was, lag de temperatuur meestal boven normaal. April was met gemiddeld 62 mm nat. Normaal valt 44 mm. Lauwersoog was met 91 mm het natste station.

Mei ging vrij koel van start. Een hogedrukgebied dat over onze omgeving naar Scandinavië trok zorgde ervoor dat de stroming vanaf de 4e oostelijk werd. Daarmee werd droge en steeds warmere lucht aangevoerd. Van 6 tot en met 12 mei was het regionaal zomers warm. Tijdens dit tijdvak waren de nachtelijke minima, soms niet lager dan 13-15 °C, uitzonderlijk hoog voor de tijd van het jaar. Er viel landelijk gemiddeld 54 mm regen, tegenover 61 mm normaal. Door het vaak buiige karakter van de neerslag waren de regionale verschillen groot. Op de natste plaatsen viel meer dan 120 mm, op sommige plaatsen in Fryslân minder dan 30 mm.

De gemiddelde temperatuur in **juni** in De Bilt is uitgekomen op 16,8 °C, ruim een graad boven de normale waarde van 15,6 °C. Deze maand komt daarmee nipt in de top-10 van warmste junimaanden sinds het begin van de waarnemingen. De eerste 10 dagen waren er grote weersverschillen. In grote delen van het land was het vaak droog en zonnig weer. De rest van de maand bepaalden lagedrukgebieden het weer. Er viel in grote delen van het land dagelijks regen, soms in flinke hoeveelheden. Landelijk viel gemiddeld 118 mm neerslag tegen 68 mm normaal.

4. Resultaten

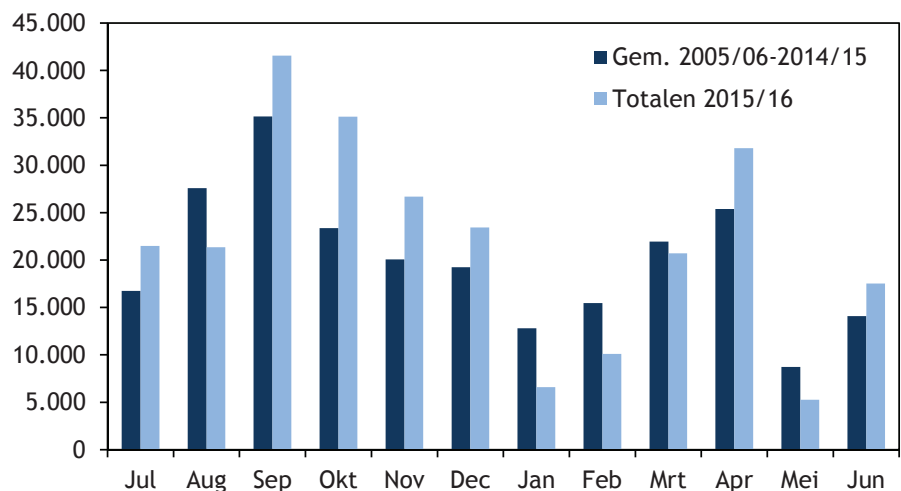
4.1. Monitoringsoorten

In tabel 3 staan de getelde aantallen van de monitoringsoorten in het seizoen 2015/16, ofwel alle watervogelsoorten plus enkele extra soorten, conform Hornman *et al.* (2012). Er werden in totaal 261.647 watervogels geteld, verdeeld over 91 monitoringsoorten.

Figuur 2 laat de maandelijkse variatie in het totale aantal monitoringsoorten zien in vergelijking met het tienjarige gemiddelde van de seizoenen 2005/06-2014/15. Wat opvalt zijn de bovengemiddelde aantallen in de najaarsmaanden wat samenhangt met grote aantallen Wintertalingen en Meerkoeten in september en oktober (resp. 7889 en 5558 Wintertalingen, 9150 en 7233 Meerkoeten) en Brandganzen in november (9491). Ook in december waren Wintertalingen opvallend talrijk (5009). In de eerste maanden van 2016 lagen maandtotalen beneden niveau, wat vooral te maken lijkt te hebben met relatief kleine aantallen foeragerende Brandganzen binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. In april was de soort tijdens de telling juist talrijk (26.553), wat het totaal aantal watervogels in april stuwt.

middelste aantallen in de najaarsmaanden wat samenhangt met grote aantallen Wintertalingen en Meerkoeten in september en oktober (resp. 7889 en 5558 Wintertalingen, 9150 en 7233 Meerkoeten) en Brandganzen in november (9491). Ook in december waren Wintertalingen opvallend talrijk (5009). In de eerste maanden van 2016 lagen maandtotalen beneden niveau, wat vooral te maken lijkt te hebben met relatief kleine aantallen foeragerende Brandganzen binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied. In april was de soort tijdens de telling juist talrijk (26.553), wat het totaal aantal watervogels in april stuwt.

Figuur 2. Aantallen watervogels (monitoringssoorten) in het Lauwersmeergebied in de periode juli 2015-juni 2016 op basis van maandelijkse tellingen, in vergelijking met de tienjarige maandgemiddelden uit de seizoenen 2005/06-2014/15.

Tabel 3. Totaal in het Lauwersmeergebied getelde aantallen watervogels in de periode juli 2015 tot en met juni 2016.

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Knobbelzwaan	1.443	899	295	132	54	39	25	17	15	17	725	1.221
Zwarte Zwaan	0	1	6	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Kleine Zwaan	0	0	0	1.091	103	37	272	4	0	0	0	0
Wilde Zwaan	0	0	0	0	0	22	100	4	0	0	0	0
Toendrarietgans	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	4.315	440	2.492	1.937	2.391	1.863	770	602	1.017	525	800	5.044
Soepgans	1	0	0	0	0	0	1	22	0	0	0	0
Kolgans	0	0	0	248	987	36	0	18	860	0	0	13
Grote Canadese Gans	206	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	41
Brandgans	1	37	1.739	5.366	9.491	4.092	1	1.733	8.453	26.553	65	549
Roodhalsgans	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Rotgans	0	0	0	4	212	219	412	400	739	393	4	0
Nijlgans	75	69	18	0	3	0	1	0	3	10	3	15
Casarca	38	6	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bergeend	96	55	284	691	820	821	203	543	786	337	482	340
Tafeleend	8	38	433	96	6	118	160	115	15	52	54	19
Kuifeend	613	437	2.576	3.372	1.276	1.098	540	2.290	1.854	720	195	426
IJseend	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	1	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	24	25	19	3	0	0	0

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Buffelkopeend	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brilduiker	3	7	27	26	33	87	68	117	180	18	2	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	3	18	18	5	1	0	0	0
Krakeend	2.648	5.145	761	427	160	501	68	242	131	231	337	3.864
Smient	6	1.479	2.693	227	845	2.508	1.079	1.085	1.043	72	27	7
Slobeend	32	1.330	2.343	2.082	2.682	2.194	95	166	126	743	177	962
Wilde Eend	3.247	1.515	1.512	654	864	796	726	694	564	323	409	2.199
Soepeend	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Pijlstaart	0	21	847	749	8	568	158	260	253	228	1	0
Zomertaling	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	5	1
Wintertaling	1.622	1.747	7.889	5.558	323	5.009	1.382	377	827	324	2	296
Aalscholver	494	601	643	70	70	77	16	37	66	124	85	118
Roerdomp	1	0	0	0	0	2	0	2	1	1	0	1
Kleine Zilverreiger	6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	2
Grote Zilverreiger	15	42	38	71	43	41	5	35	12	0	2	32
Blauwe Reiger	19	9	29	34	18	21	9	22	27	33	12	19
Ooievaar	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lepelaar	195	155	33	0	0	0	0	0	0	1	2	3
Dodaars	1	0	0	5	0	3	4	0	1	0	0	1
Fuut	126	97	53	50	29	60	15	16	29	56	41	68
Kuifduiker	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Zeearend	2	1	1	2	0	2	2	2	2	3	0	0
Bruine Kiekendief	27	7	7	1	1	1	0	0	1	20	1	22
Blauwe Kiekendief	1	0	0	0	1	6	2	5	3	1	0	0
Ruigpootbuizerd	0	0	0	0	0	0	2	2	1	0	0	0
Slechtvalk	1	1	5	8	2	3	1	3	4	2	0	1
Waterral	5	5	8	6	6	9	3	1	3	1	0	3
Waterhoen	0	0	1	4	0	0	2	0	0	0	0	1
Meerkoet	1.588	3.054	9.150	7.233	2.765	727	267	204	433	185	44	311
Scholekster	138	1	0	0	0	0	0	1	9	21	30	28
Steltkluut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11
Kluut	375	911	474	35	0	0	0	0	0	26	42	151
Bontbekplevier	4	798	39	6	0	0	0	0	56	0	474	43
Strandplevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Goudplevier	0	28	1.999	560	0	0	0	0	1.326	0	0	7
Zilverplevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Kievit	302	746	4.357	3.528	2.114	1.216	80	249	1.414	191	92	382
Kanoet	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Kleine Strandloper	68	1	23	98	0	0	0	0	0	0	5	0
Temmincks Strandloper	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krombekstrandloper	50	74	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bonte Strandloper	3	49	316	259	0	0	0	0	110	0	553	6
Kemphaan	1.894	364	182	0	0	0	0	0	0	16	26	157
Bokje	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Watersnip	5	26	25	22	8	37	24	15	39	2	1	0
Grutto	128	52	3	0	0	0	0	0	151	227	15	667
Rosse Grutto	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16	0
Regenwulp	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wulp	26	69	9	3	1.058	833	42	94	7	2	0	1
Oeverloper	33	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Witgat	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Zwarte Ruiter	852	291	32	1	0	0	0	0	0	0	0	150
Groenpootruiter	24	3	85	3	0	0	0	0	0	2	3	4
Bosruiter	3	12	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	267	19	5	36	0	1	0	0	1	50	19	99
Steenloper	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	150	0

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Grauwe Franjepoot	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Drieteenmeeuw	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Kokmeeuw	188	204	33	296	70	197	4	282	35	27	36	47
Stormmeeuw	116	146	2	10	80	72	2	407	84	33	0	0
Kleine Mantelmeeuw	38	37	4	1	11	10	1	0	0	179	154	70
Zilvermeeuw	37	86	6	82	62	39	0	5	5	23	145	10
Grote Mantelmeeuw	22	79	45	23	19	27	5	6	18	19	3	42
Reuzenstern	1	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zwarte Stern	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Grote Stern	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Visdief	71	97	0	0	0	0	0	0	0	0	16	45
Noordse Stern	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Velduil	0	0	0	0	0	3	0	5	3	0	0	0
IJsvoegel	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1
Frater	0	0	15	10	60	0	0	0	0	0	0	0

Tabel 4 geeft voor de Natura 2000-soorten en enkele andere soorten waarvoor het Lauwersmeergebied landelijk van belang is de seizoensmaxima van het seizoen 2014/2015 in vergelijking tot de vijf voorgaande seizoenen. Tevens wordt de korte en lange termijntrend gegeven, voor zover deze zijn te berekenen (zie § 2.4).

Het zijn dezelfde twaalf N2000-soorten die een toename laten zien als in Kleefstra *et al.* (2016): viseters als Aalscholver, Zeearend (deels viseter) en Reuzenstern, planteneters als Wilde Zwaan, Grauwe Gans, Brandgans en Krakeend, en soorten die het van diverse bodemorganismen moeten hebben, zoals Bergeend, Kuifeend, Slobeend, Bontbekplevier en Zwarte Ruiters. Per soort komt dit grotendeels

overeen met het landelijke beeld, afgezien van de Zwarte Ruiters die landelijk afneemt als gevolg van kleinere aantallen in het Waddengebied en de Zoute Delta (Hornman *et al.* 2015). Datzelfde geldt ook voor soorten die een negatief trend vertonen in het Lauwersmeer, te weten Tafeleend, Brilduiker, Smient, Wilde Eend en Grutto (Hornman *et al.* 2015). Alleen de afname van de Kolgans contrasteert met de positieve landelijke trend.

Voor wat betreft kwalificerende aantallen ($\geq 1\%$ -norm) zijn er vier soorten die daaraan voldoen op basis van de maximumaantallen in het seizoen 2015/2016: Kleine Zwaan, Brandgans, Krakeend, Slobeend, Pijlstaart, Wintertaling en Kluut. Het aantal Zwarte Ruiters voldoet net niet aan de norm.

Tabel 4. Seizoensmaxima van kwalificerende Natura 2000-soorten en overige soorten in 2015/16 in vergelijking met de (gemiddelde) seizoensmaxima uit voorgaande vijf seizoenen. Daarnaast zijn de trends voor zowel de korte termijn- (Trend10) als de lange termijntrend (TrendAL) weergegeven (t/m 2014/15), het startjaar van de lange termijntrend en de actuele 1%-norm en het percentage van de biogeografische populatie (Wetlands International 2015) in het gebied op basis van het seizoensmaximum in 2015/2016 (%).

Soort	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	Gem.	15/16	Trend 10	Trend AL	Startjaar	1%-norm	% in 15/16
Kleine Zwaan	520	1.237	251	186	90	456	1.091	?	?	1980	180	6,1
Wilde Zwaan	418	180	229	137	32	199	100	+	+	1980	900	0,1
Grauwe Gans	5.735	4.535	4.629	4.338	3.326	4.512	5.044	?	+	1980	10.400	0,5
Kolgan	659	399	825	360	5.237	1.496	987	?	-	1980	10.000	0,1
Brandgans	27.433	18.452	17.830	20.782	25.274	21.954	26.553	?	+	1980	10.000	2,7
Bergeend	726	1.177	1.504	1.400	1.158	1.193	821	+	+	1992	2.500	0,3
Tafeleend	497	315	159	211	103	257	433	-	-	1992	2.500	0,2
Kuifeend	2.433	1.045	895	4.191	1.548	2.022	3.372	?	+	1992	8.900	0,4
Nonnetje	43	22	76	28	18	37	25	?	?	1992	300	0,1
Brilduiker	228	280	138	119	141	181	180	-	-	1992	11.400	0,0
Krakeend	6.910	5.319	2.881	5.252	3.709	4.814	5.145	?	++	1992	1.100	4,7
Smient	2.910	4.040	3.642	2.789	3.335	3.343	2.693	-	-	1992	14.000	0,2
Slobeend	1.520	2.044	1.306	1.120	1.893	1.576	2.682	?	+	1992	550	4,9
Wilde Eend	5.827	2.887	2.006	2.092	2.539	3.070	3.247	-	-	1992	45.000	0,1
Pijlstaart	2.338	1.167	2.171	1.799	1.667	1.828	847	?	?	1992	650	1,3
Wintertaling	7.818	5.303	2.606	4.314	2.670	4.542	7.889	-	0	1992	5.000	1,6
Aalscholver	848	587	486	603	557	616	643	+	+	1992	6.200	0,1
Lepelaar	423	215	475	191	149	290	195	-	0	1992	160	1,2
Fuut	205	145	104	115	87	131	126	0	0	1992	6.100	0,0
Zeearend	5	3	3	4	4	3	3	++	++	1992		
Meerkoet	5.580	1.627	2.211	3.305	4.517	3.448	9.150	0	0	1992	15.500	0,6
Kluut	491	423	333	174	149	314	911	0	0	1992	930	1,0
Bontbekplevier	725	750	1.895	353	648	874	798	+	+	1992	2.400	0,3
Goudplevier	960	3.200	443	10.250	7.900	4.550	1.999	?	?	1992	10.600	0,2
Grutto	1.639	2.193	1.342	809	550	1.306	667	-	-	1992	1.100	0,6
Wulp	960	242	260	964	288	542	1.058	?	?	1992	7.700	0,1
Zwarte Ruiter	1.109	458	710	329	302	581	852	?	+	1992	1.000	0,9
Reuzenstern	16	25	20	17	19	19	23	++	++	1989	55	0,4
Knobbelzwaan	1.169	1.241	647	656	1.247	992	1.443	?	+	1980	2.000	0,7
Zwarte Zwaan	3	0	0	3	1	1	6					
Toendrarietgans	0	3	0	3	4	2	1	?	--	1980	5.500	0,0
Kleine Rietgans	6	0	4	1	0	2	1	-	-	1980	820	0,0
Soepgans	0	0	0	11	1	2	22					
Grote Canadese Gans	223	202	700	183	64	274	206	?	++	1980		
Roodhalsgans	2	0	1	0	0	0	1				560	0,0
Rotgans	469	378	242	430	687	441	739	?	?	1980	2.200	0,3
Nijlgans	117	26	147	100	136	105	75	?	++	1980		
Casarca	143	108	15	92	16	74	38					
IJseend	0	0	0	1	1	0	2				16.000	0,0
Buffelkopeend	0	0	0	0	0	0	1					
Grote Zaagbek	26	31	34	12	23	25	18	--	--	1992	2.100	0,0
Zomertaling	51	14	14	26	4	21	5				13.400	0,0
Roerdomp	1	2	3	1	2	1	2				80	0,0
Kleine Zilverreiger	1	1	0	1	2	1	6	?	?	1992	1.100	0,0
Grote Zilverreiger	142	76	68	54	47	77	71	++	++	1992	540	0,1
Blauwe Reiger	35	32	36	38	111	50	34	0	0	1992	5.000	0,0
Ooievaar	8	0	0	2	0	2	1				1.400	0,0
Dodaars	14	10	17	7	13	12	5	--	-	1992	4.600	0,0

Soort	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	Gem.	15/16	Trend 10	Trend AL	Start- jaar	1%- norm	% in 15/16
Kuifduiker	1	0	0	0	1	0	2	?	0	1992	130	0,0
Bruine Kiekendief	31	25	27	25	30	27	27					
Blauwe Kiekendief	3	6	4	14	9	7	6					
Ruigpootbuizerd	2	4	6	2	2	3	2					
Slechtvalk	6	5	7	4	10	6	8	0	-	1992		
Waterral	7	5	11	3	10	7	9				4.500	0,0
Waterhoen	3	2	2	3	4	2	4	?	?	1992	37.100	0,0
Scholekster	149	207	202	74	107	147	138	--	-	1992	9.000	0,0
Steltkluut	4	0	0	3	0	1	11				1.200	0,0
Strandplevier	7	8	1	0	0	3	1	?	-	1992	660	0,0
Zilverplevier	2	2	3	0	0	1	2	-	--	1992	2.000	0,0
Kievit	2.132	6.304	2.206	9.693	5.515	5.170	4.357	?	?	1992	72.300	0,1
Kanoet	2	1	65	0	1	13	2	+	+	1992	5.300	0,0
Kleine Strandloper	42	65	65	38	62	54	98				3.000	0,0
Temmincks Strandloper	28	3	16	0	0	9	2				350	0,0
Krombekstrandloper	28	11	43	17	8	21	74	?	+	1992	4.000	0,0
Bonte Strandloper	227	826	915	60	275	460	553	?	?	1992	13.300	0,0
Kemphaan	1.539	924	745	892	915	1.003	1.894				12.200	0,2
Bokje	5	4	1	1	2	2	1				10.000	0,0
Watersnip	62	51	31	67	127	67	39				100.000	0,0
Rosse Grutto	9	0	185	166	2	72	16	?	?	1992	5.000	0,0
Regenwulp	8	16	6	1	2	6	2	?	?	1980	3.500	0,0
Oeverloper	14	12	4	2	5	7	33				17.300	0,0
Witgat	8	12	2	2	1	5	2				24.400	0,0
Groenpootruiter	34	24	35	8	40	28	85	?	0	1992	3.300	0,0
Bosruiter	39	45	5	2	8	19	12				20.100	0,0
Tureluur	164	113	215	194	138	164	267	?	?	1992	2.500	0,1
Steenloper	30	4	111	20	19	36	150	?	?	1992	1.400	0,1
Grauwe Franjepoot	1	4	2	0	2	1	3				10.000	0,0
Drieteenmeeuw	0	0	0	0	0	0	1					
Kokmeeuw	884	914	470	323	1.776	873	296	0	0	1992	31.200	0,0
Stormmeeuw	650	1.369	767	392	359	707	407	-	0	1992	15.500	0,0
Kleine Mantelmeeuw	164	238	121	120	134	155	179				6.300	0,0
Zilvermeeuw	77	196	50	75	131	105	145	-	-	1992	14.400	0,0
Grote Mantelmeeuw	53	68	114	56	46	67	79	-	-	1992	3.600	0,0
Zwarte Stern	189	81	10	5	4	57	3				4.000	0,0
Grote Stern	0	0	1	0	1	0	3				1.700	0,0
Visdief	33	44	108	22	37	48	97				9.800	0,0
Noordse Stern	1	7	0	0	2	2	2				10.000	0,0
Velduil	0	0	0	1	0	0	5					
IJsvogel	0	0	0	0	0	0	1					
Frater	0	0	0	40	30	14	60					

In tabel 5 worden de korte en lange termijn-trends van tal van soorten waarvoor het Lauwersmeergebied van belang is vergeleken met de landelijke trends. Trends die in negatieve zin contrasteren met de landelijke zijn die van Toendrarietgans, Kolgans, Grote Zaagbek,

Smient, Dodaars, Scholekster en Stormmeeuw. Ten opzichte van de landelijke ontwikkelingen zijn trends van Kuifeend, Aalscholver, Zwarte Ruiter en Krombekstrandloper in het Lauwersmeergebied (iets) positiever.

Tabel 5. Lange en korte termijntrends van kwalificerende Natura 2000-soorten en overige soorten waarvoor het Lauwersmeergebied in nationaal opzicht van belang is, afgezet tegen de lange en korte termijntrends van deze soorten op landelijk niveau.

N2000 soort	Lauwersmeer			Landelijk			
	t.o.v. startjaar	startjaar	t.o.v. 2005/06	t.o.v. startjaar	startjaar	t.o.v. 2005/06	voedselgroep
Knobbelzwaan	+	1980	?	+	1980	0	planteneter
X Kleine Zwaan	?	1980	?	0	1980	-	planteneter
X Wilde Zwaan	+	1980	+	+	1980	+	planteneter
Toendrarietgans	--	1980	?	+	1980	?	planteneter
X Grauwe Gans	+	1980	?	++	1980	+	planteneter
X Kolgans	-	1980	?	+	1980	+	planteneter
X Brandgans	+	1980	?	++	1980	++	planteneter
X Bergeend	+	1992	+	+	1980	+	bodemdiereter
X Tafeleend	-	1992	-	-	1980	-	bodemdiereter
X Kuifeend	+	1992	?	0	1980	0	bodemdiereter
X Nonnetje	?	1992	?	-	1980	0	viseter
X Brilduiker	-	1992	-	-	1980	-	bodemdiereter
Grote Zaagbek	--	1992	--	-	1980	-	viseter
X Krakeend	++	1992	?	++	1980	+	planteneter
X Smient	-	1992	-	+	1980	0	planteneter
X Slobeend	+	1992	?	+	1980	?	bodemdiereter
X Wilde Eend	-	1992	-	-	1980	-	planteneter
X Pijlstaart	?	1992	?	+	1980	+	planteneter
X Wintertaling	0	1992	-	0	1980	+	planteneter
X Aalscholver	+	1992	+	+	1980	0	viseter
Kleine Zilverreiger	?	1992	?	++	1980	?	viseter
Grote Zilverreiger	++	1992	++	++	1980	++	viseter
Blauwe Reiger	0	1992	0	+	1980	0	viseter
X Lepelaar	0	1992	-	++	1980	+	viseter
Dodaars	-	1992	--	0	1980	?	viseter
X Fuut	0	1992	0	+	1980	0	viseter
X Zeearend	++	1992	++	++	1989	++	-
X Meerkoet	0	1992	0	0	1980	+	planteneter
Scholekster	-	1992	--	-	1980	-	bodemdiereter
X Kluut	0	1992	0	0	1980	-	bodemdiereter
X Bontbekplevier	+	1992	+	+	1980	+	bodemdiereter
X Goudplevier	?	1992	?	+	1980	-	bodemdiereter
Kievit	?	1992	?	0	1980	0	bodemdiereter
Krombekstrandloper	+	1992	?	0	1980	?	bodemdiereter
Bonte Strandloper	?	1992	?	+	1980	0	bodemdiereter
X Grutto	-	1992	-	-	1980	-	bodemdiereter
X Wulp	?	1992	?	+	1980	0	bodemdiereter
X Zwarte Ruiter	+	1992	?	-	1980	-	bodemdiereter
Groenpootruiter	0	1992	?	0	1980	?	bodemdiereter
Tureluur	?	1992	?	?	1980	-	bodemdiereter
Steenloper	?	1992	?	-	1980	-	bodemdiereter
Kokmeeuw	0	1992	0	0	1980	0	bodemdiereter
Stormmeeuw	0	1992	-	+	1980	0	bodemdiereter
Zilvermeeuw	-	1992	-	-	1980	-	bodemdiereter
Grote Mantelmeeuw	-	1992	-	-	1980	-	bodemdiereter
X Reuzenstern	++	1989	++	++	1989	+	viseter

4.2. Extra soorten

Naast de vaste selectie van monitoringsoorten tellen de watervogeltellers in het Lauwersmeergebied praktisch alle soorten (tabel 6). In het seizoen 2015/16 ging het in totaal om 14.348 getelde individuen van

in totaal 66 “overige soorten”. Met name Spreeuwen bepalen de maandelijkse aantallen en daarnaast op insecten jagende zwaluwen.

Tabel 6. Totaal in het Lauwersmeergebied getelde aantallen van overige soorten in de periode juli 2015 tot en met juni 2016.

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Fazant	0	0	0	1	0	1	0	0	1	2	0	1
Grauwe Kiekendief	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Havik	2	0	0	2	2	8	2	2	5	1	0	2
Sperwer	1	1	0	0	0	4	0	3	0	0	0	0
Buizerd	9	8	17	16	9	30	27	21	16	9	2	13
Torenavalk	7	4	5	11	6	11	10	9	5	5	1	6
Holenduif	6	0	0	0	0	0	0	0	3	6	0	3
Houtduif	14	3	5	7	0	8	0	5	2	0	0	7
Zomertortel	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Koekoek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	7
Gierzwaluw	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	39	110
Grote Bonte Specht	0	0	1	1	1	2	1	2	1	1	0	1
Wielewaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Klapekster	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Ekster	4	0	0	2	1	5	0	2	0	2	0	0
Gaai	0	0	0	3	3	1	3	1	1	0	0	0
Kauw	2	4	4	48	4	22	4	17	52	14	1	0
Zwarte Kraai	14	10	13	17	19	20	26	33	30	23	13	42
Raaf	0	0	0	0	0	4	3	0	1	0	0	0
Pimpelmees	4	0	0	0	8	16	6	7	1	2	0	0
Koolmees	3	0	0	7	6	8	5	6	3	6	1	0
Matkop	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Baardman	12	10	16	37	6	10	6	2	12	6	2	12
Veldleeuwerik	5	1	4	8	0	0	0	0	16	9	1	12
Oeverzwaluw	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	165	2
Boerenzwaluw	108	207	60	0	0	0	0	0	0	2	235	34
Huiszwaluw	130	31	7	0	0	0	0	0	0	0	138	12
Staartmees	0	0	0	0	6	7	0	1	0	0	0	0
Tjiftjaf	5	0	0	0	0	0	0	1	0	10	6	1
Fitis	1	0	0	0	0	0	0	0	0	20	10	1
Braamsluiper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Grasmus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	6
Tuinfluitier	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Zwartkop	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	2
Snor	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Kleine Karekiet	8	3	1	0	0	0	0	0	0	0	8	16
Rietzanger	1	6	0	0	0	0	0	0	0	1	8	13
Boomkruiper	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0
Winterkoning	6	1	1	3	0	9	1	1	5	3	2	0
Spreeuw	772	429	1.286	313	3.446	643	456	1.198	1.159	104	10	373
Beflijster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Merel	3	3	0	15	14	35	13	10	16	4	3	2
Kramsvogel	0	0	0	15	24	99	40	130	1	0	0	0

Soort	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun
Zanglijster	5	0	0	22	3	0	0	0	4	0	4	4
Koperwiek	0	0	0	12	0	15	16	1	0	0	0	0
Roodborst	0	0	0	15	12	11	2	6	2	5	0	1
Blauwborst	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	3
Zwarte Roodstaart	2	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0
Roodborsttapuit	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Bonte Vliegenvanger	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Heggenmus	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Huismus	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gele Kwikstaart	0	6	0	0	0	0	0	0	0	2	4	1
Witte Kwikstaart	18	59	41	3	0	0	0	0	11	10	3	7
Boompieper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Graspieper	15	2	13	24	5	14	0	16	31	37	5	19
Waterpieper	0	0	0	2	2	0	17	35	1	0	0	0
Vink	6	0	1	32	16	30	28	9	8	9	4	2
Keep	0	0	0	7	0	2	1	0	3	0	0	0
Groenling	3	0	0	2	0	4	0	0	0	0	0	0
Putter	13	35	31	3	6	3	0	44	2	0	0	0
Kneu	7	85	67	0	3	1	0	4	0	3	0	0
Goudvink	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Rietgors	8	0	0	0	0	1	1	1	8	4	7	19

5. Soortbesprekingen

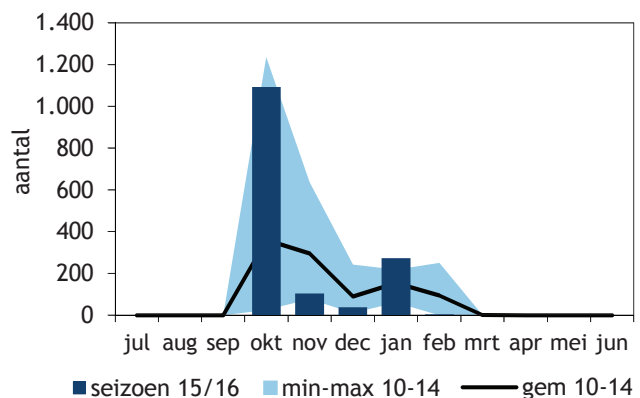
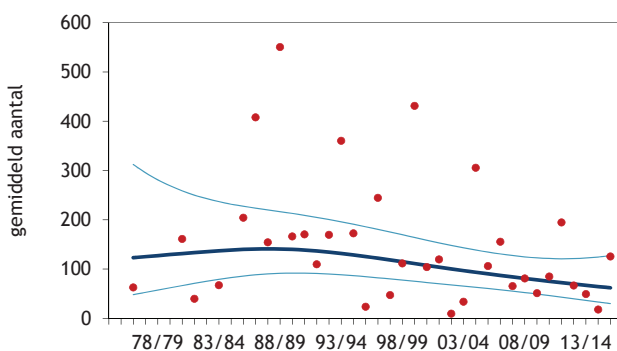
In dit hoofdstuk wordt een selectie van soorten kort besproken, vrijwel alleen Natura 2000-soorten. Daarbij wordt ingegaan op vastgestelde aantallen en seizoenspatronen op basis van de watervogeltellingen. Evenals in de voorgaande rapporten (o.a.

Kleefstra & de Boer 2012) is voor alle soorten anders dan zwanen en ganzen geen lange termijntrend berekend op basis van watervogeldata, omdat data daarvoor ontoereikend zijn (zie § 2.4).

KLEINE ZWAAN *Cygnus columbianus bewickii*

In oktober 2015 werd eindelijk weer eens een ouderwets aantal Kleine Zwanen geteld (1091, figuur 3), waarvan bijna de helft in Achter de Zwartten. In november en december waren de aantallen juist opvallend klein (resp. 103 en 37). Op zowel de korte als

de lange termijn is de trend van de Kleine Zwaan onzeker in het Lauwersmeer, hoewel de trend (figuur 3) steeds mindere hoge uitschieters laat zien. Landelijk is de soort over de lange termijn bekeken stabiel, maar tekent zich op de korte termijn een afname af.

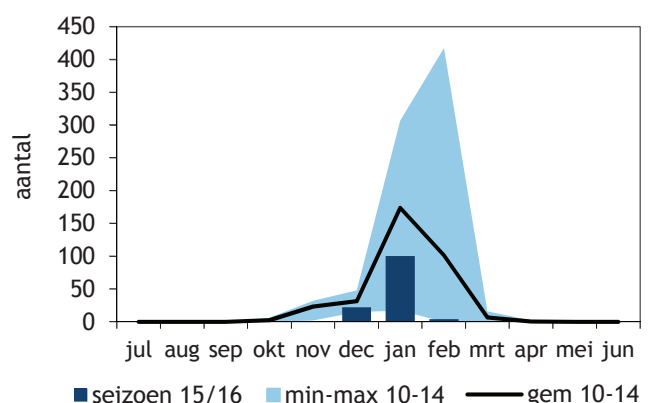
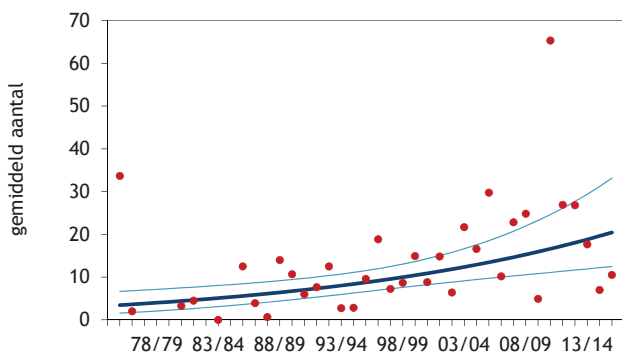

Figuur 3. Trend en seizoenspatroon van de Kleine Zwaan in het Lauwersmeergebied.

WILDE ZWAAN *Cygnus cygnus*

Het aantal Wilde Zwanen tijdens de watervogeltellingen in 2015/16 bleef achter bij wat er gemiddeld geteld wordt (figuur 4). Het grootste aantal (100) werd in januari geteld, maar bleef achter bij wat gemiddeld in januari geteld wordt. In februari, door-

gaans de piekmaand, ontbrak de soort nagenoeg. De trend van de Wilde Zwaan in het Lauwersmeer is op zowel lange als korte termijn licht positief (figuur 4), conform de landelijke ontwikkeling.

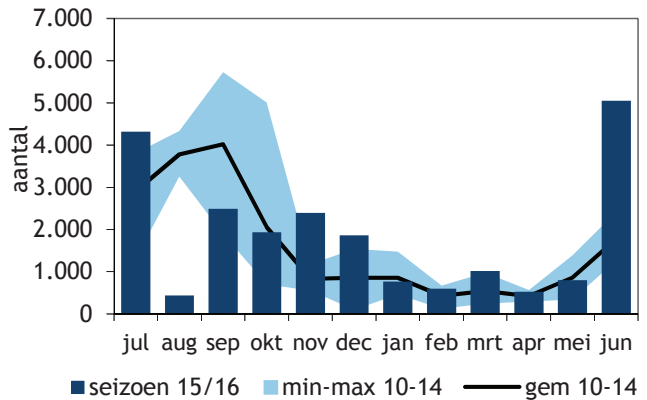
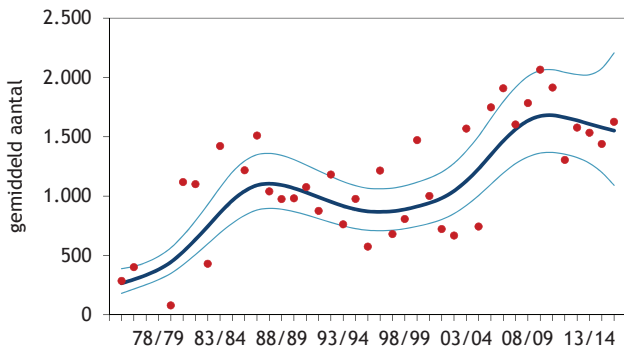

Figuur 4. Trend en seizoenspatroon van de Wilde Zwaan in het Lauwersmeergebied.

GRAUWE GANS *Anser anser*

Juni en juli springen qua aantallen Grauwe Ganzen ver boven de andere telmaanden uit (figuur 5). In deze periode verblijven grote aantallen ruiers in het gebied, die zowel uit binnen- als buitenland afkomstig zijn. In juli 2015 werden 4315 Grauwe ganzen geteld, in juni 2016 5044. Het gros hiervan – 2550 in juli, 4050 in juni – houdt zich op rond de Pampusplaat, zowel in de Vlinderbalg als het Jaap Deensgat. Op de punt van de Pampusplaat ligt het dan bezaaid met ruiptennen. Op de slaapplaatsen

piekt de soort juist in de periode augustus-oktober, waarbij het om aantallen van 25.000-37.000 kan gaan (Kleefstra & de Boer 2012). Tijdens de watervogeltellingen wordt de soort dan maar mondigesmaat foeragerend in het gebied aangetroffen (figuur 5). Op de lange termijn is de Grauwe Gans toegenomen, wat de soort ook op landelijk niveau laat zien. De korte termijntrend is echter onduidelijk, met name door kleinere seizoensgemiddelden in de laatste vijf seizoenen.

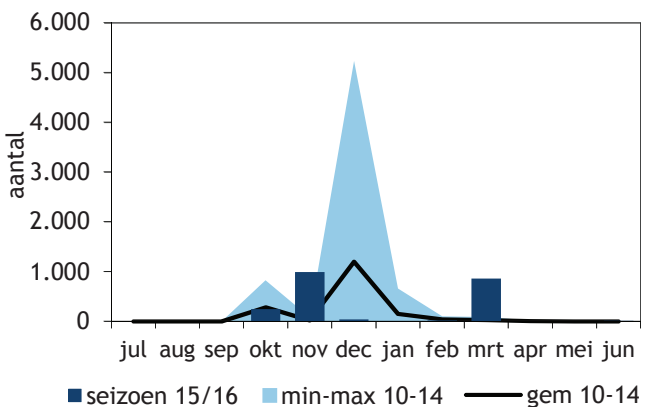
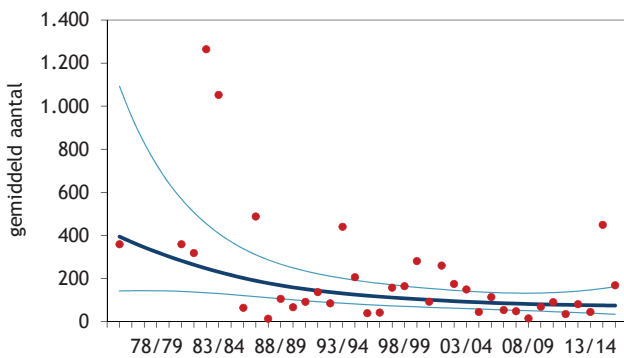

Figuur 5. Trend en seizoenspatroon van de Grauwe Gans in het Lauwersmeergebied.

KOLGANS *Anser albifrons*

Het Lauwersmeergebied is maar van geringe waarde als foerageergebied van Kolganzen. Dat laten de watervogeltellingen jaarlijks zien, zoals ook in het seizoen 2015/16 toen een seizoensmaximum van 987 Kolganzen in november werd vastgesteld. Het gebied is van internationaal belang als slaapplaats, met in

de seizoenen 2007/08-2011/12 aantallen van ruim 20.000 op de slaapplaatsen in het Lauwersmeer (Kleefstra & de Boer 2012). Op de lange termijn is de Kolgans afgenomen, over de laatste tien jaar is de trend onzeker; aantallen fluctueren op een laag niveau (figuur 6).

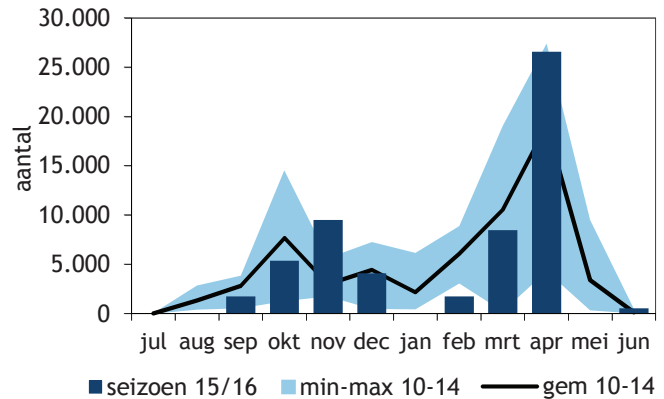
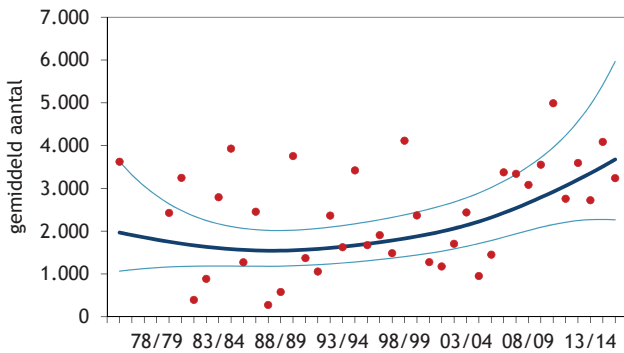
Figuur 6. Trend en seizoenspatroon van de Kolgans in het Lauwersmeergebied.

BRANDGANS *Branta leucopsis*

Zoals gebruikelijk werden de meeste Brandganzen geteld in april, wanneer de Brandganzen in groten getale binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied foerageren, voorafgaand aan de trek naar de Russische broedgebieden. Het ging in april om een aantal van 26.553 Brandganzen, waarvan 11.150 in het begrazingsgebied van de Kollumerwaard, 5178 op de Zuidelijke Lob en 3450 in de Bantpolder. Het ontbreken van Brandganzen in mei heeft vermoedelijk te maken met de late teldatum in mei (23 mei), wanneer de wegtrek naar de broedgebieden groten-

deels heeft plaatsgevonden.

Op de lange termijn is de Brandgans toegenomen in het Lauwersmeer (figuur 7), zoals ook landelijk het geval is. Over de laatste tien jaar bekeken, is de trend echter onzeker. Ondanks de grote aantallen foeragerende Brandganzen in april is het Lauwersmeergebied landelijk een van de belangrijkste slaapplekken van Brandganzen, met in de periode 2007/08-2011/12 een gemiddeld seizoensmaximum van 61.000 (Kleefstra & de Boer 2012).

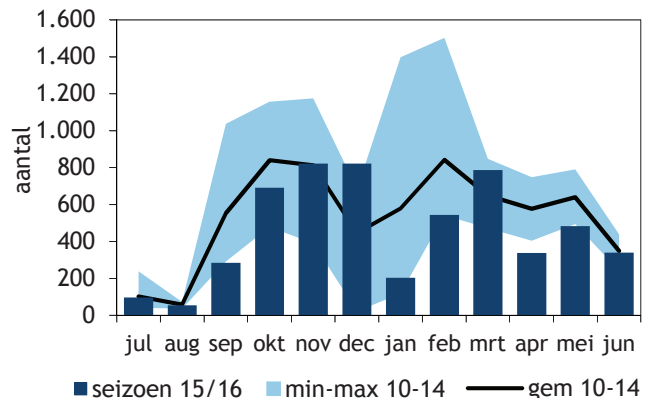
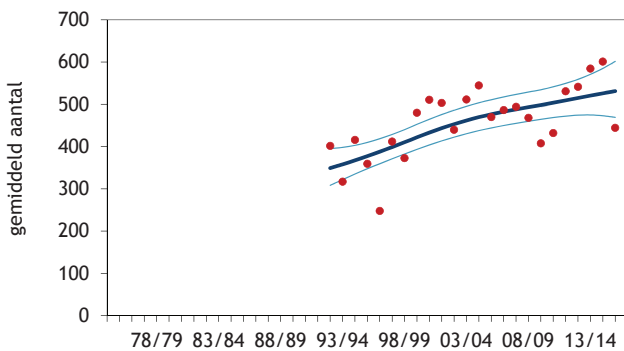

Figuur 7. Trend en seizoenspatroon van de Brandgans in het Lauwersmeergebied.

BERGEEND *Tadorna tadorna*

De maandelijkse aantallen Bergeenden in het seizoen 2015/16 kwamen redelijk overeen met de maandgemiddelden van de voorgaande vijf seizoenen (figuur 8). De meeste Bergeenden werden geteld in november en december (820), met in november bijna alle Bergeenden in de Ezumakeeg en in december een evenredige verdeling over Achter de Zwart en Ezumakeeg.

Sinds begin jaren negentig laat de Bergeend een toename zien (figuur 8). Dat sluit aan bij landelijke ontwikkelingen en dan vooral die in de Nederlandse Waddenzee. In de eerste jaren na afsluiting van de Lauwerszee waren ruiden Bergeenden 's zomers ook met enkele honderden in het Lauwersmeer (Prop & van Eerden 1981).

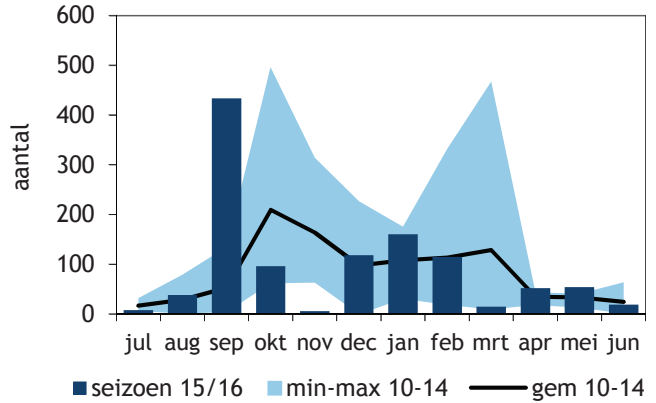
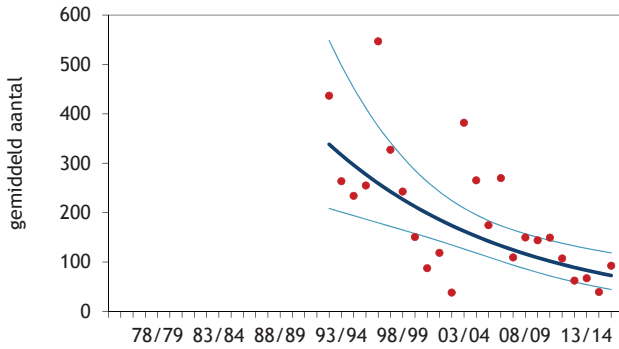

Figuur 8. Trend en seizoenspatroon van de Bergeend in het Lauwersmeergebied.

TAFELEEND *Aythya ferina*

De Tafelend neemt op zowel de korte als lange termijn af in het Lauwersmeergebied (figuur 9), een ontwikkeling die in de pas loopt met de landelijke trend (Hornman *et al.* 2015). Hoewel de aantallen Tafelenden de afgelopen jaren steeds kleiner werden, doorbreekt het seizoen 2015/16 dat enigszins met een opvallend groot aantal in september (figuur

9). Terwijl de soort in deze maand gemiddeld met hooguit enkele tientallen present is, ging het in september 2015 om 433 individuen, waarvan 369 bij de Bantswal. In Kleefstra *et al.* (2016) wordt wat uitgebreider ingegaan op de mogelijke oorzaken van de afname van de Tafelend in het Lauwersmeergebied.

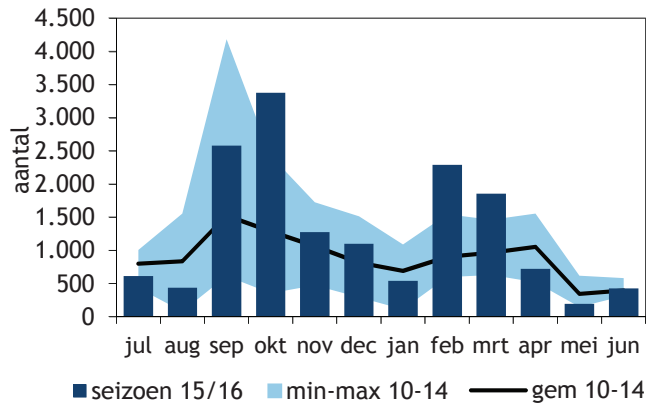
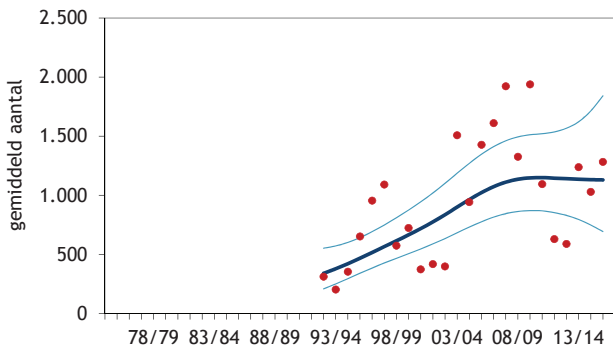

Figuur 9. Trend en seizoenspatroon van de Tafelend in het Lauwersmeergebied.

KUIFEEND *Aythya fuligula*

Hoewel Kuifeenden in de piekmaand september in kleinere aantallen aanwezig waren dan normaliter werden met name in oktober, februari en maart bovengemiddelde aantallen Kuifeenden geteld (figuur 10), respectievelijk 2576, 2.290 en 1.854. In oktober

en februari hielden de meeste Kuifeenden zich op tussen Ezumakeeg en Sennerplaat, in maart bij de Bandsterwal. Sinds begin jaren negentig is de soort toegenomen, maar de laatste tien jaar laat de soort geen duidelijke trend zien (figuur 10).

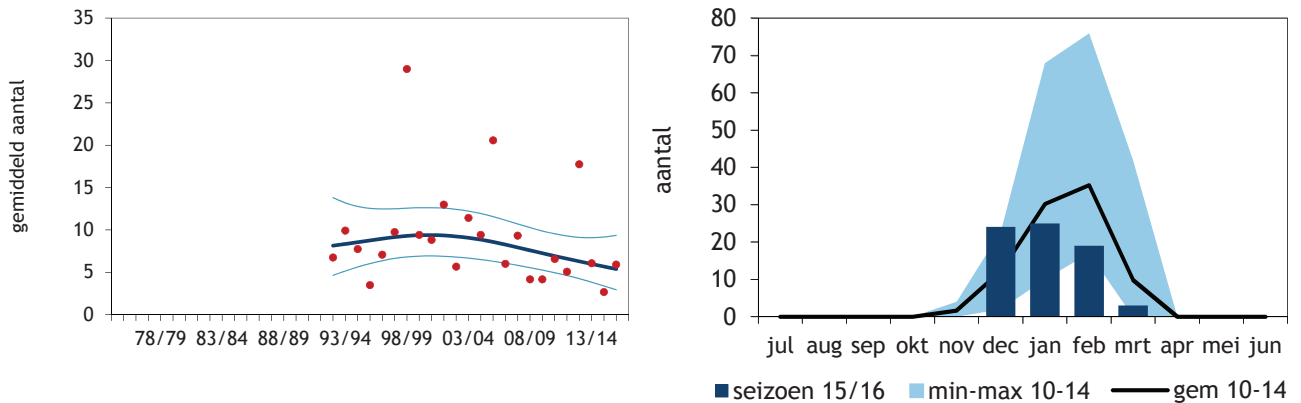

Figuur 10. Trend en seizoenspatroon van de Kuifeend in het Lauwersmeergebied.

NONNETJE *Mergellus albellus*

Opnieuw kleine aantallen Nonnetjes in het Lauwersmeer in het seizoen 2015/16 (figuur 11), met een seizoenspiek van 25 individuen in januari. Deze werden vrijwel allemaal gezien in het Nieuwe Robbengat. De trend van het Nonnetje in het Lauwersmeer is onzeker (figuur 11). De afgelopen tien seizoenen, met een mix van zachte maar ook enkele koudere winters, zorgden voor fluctuerende

aantallen. Het lijkt erop dat door de gemiddeld zachtere winters, leidend tot een kortere ijsbedekking in de Oostzee, de aantallen Nonnetjes in Nederland afnemen (Schröder 2015). In de meest zuidwestelijke delen van het overwinteringsgebied is die trend al zichtbaar, terwijl de Europese populatie als geheel constant blijft.

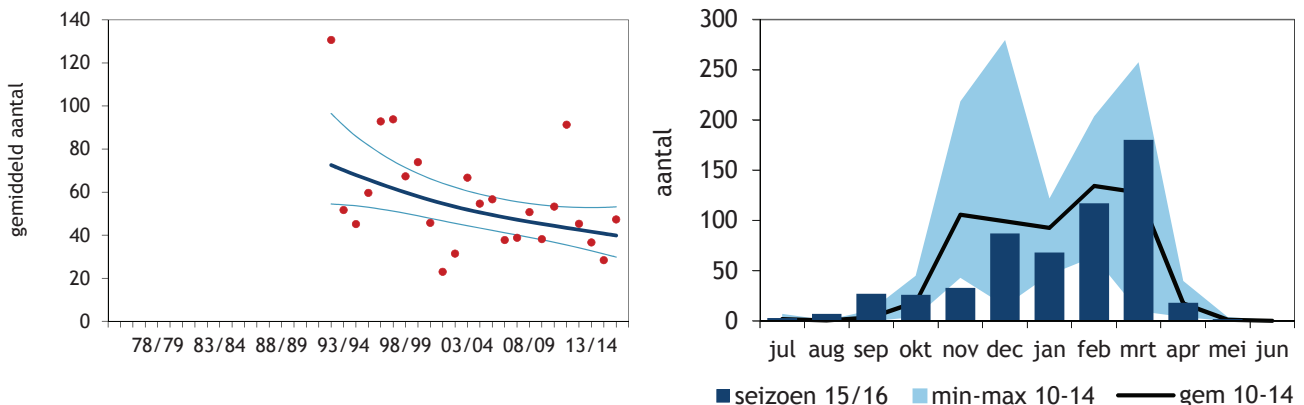

Figuur 11. Trend en seizoenspatroon van het Nonnetje in het Lauwersmeergebied.

BRILDUIKER *Bucephala clangula*

In vrijwel alle maanden werden minder Brilduikers dan gebruikelijk geteld (figuur 12), afgezien van maart 2016. Toen werden 180 Brilduikers in het Lauwersmeergebied geteld, waarvan 56 in het Nieuwe Robbengat en 53 bij de Bandsterwal. De Brilduiker laat sinds begin jaren negentig een afna-

me zien (figuur 12). Dat maandgemiddelden de laatste vijf jaar onder de 150 liggen (figuur 12) illustreert dat de soort schaars is; in de periode 1981-1994 lagen die maandgemiddelde bijna twee keer zo hoog (Zijlstra *et al.* 1996). Ook landelijk neemt het aantal overwinterende Brilduikers af.

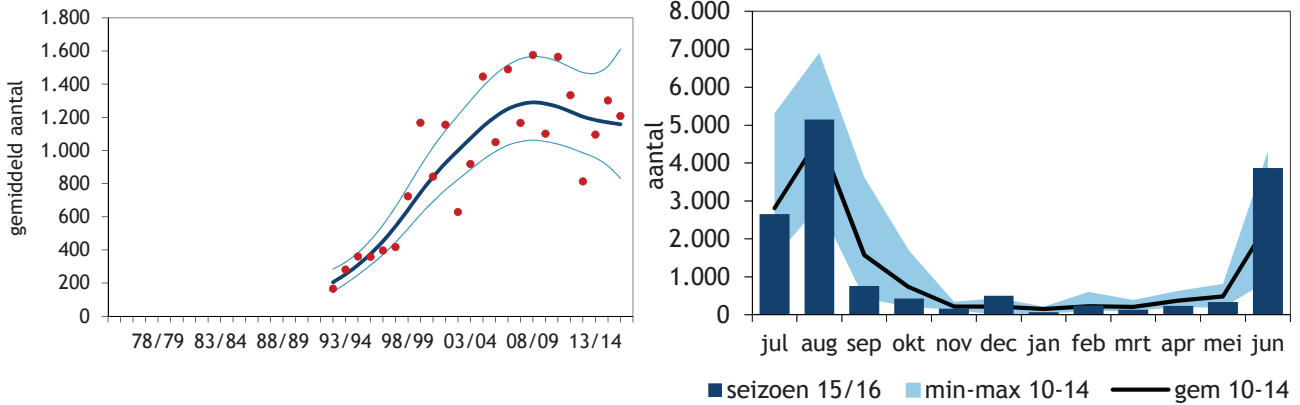

Figuur 12. Trend en seizoenspatroon van de Brilduiker in het Lauwersmeergebied.

KRAKEEND *Anas strepera*

In zowel augustus als juni werden met respectievelijk 5145 en 3864 individuen veel Krakeenden geteld (figuur 13). In beide maanden bevond zich de meerderheid in Achter de Zwartten (resp. 2260 en 1640). De Krakeend nam sinds begin jaren negentig sterk

toe (figuur 13), maar de groei is eruit en de trend over de afgelopen tien jaar is onduidelijk. Gezien de landelijke trend, die nog immer positief is, is dat opmerkelijk.

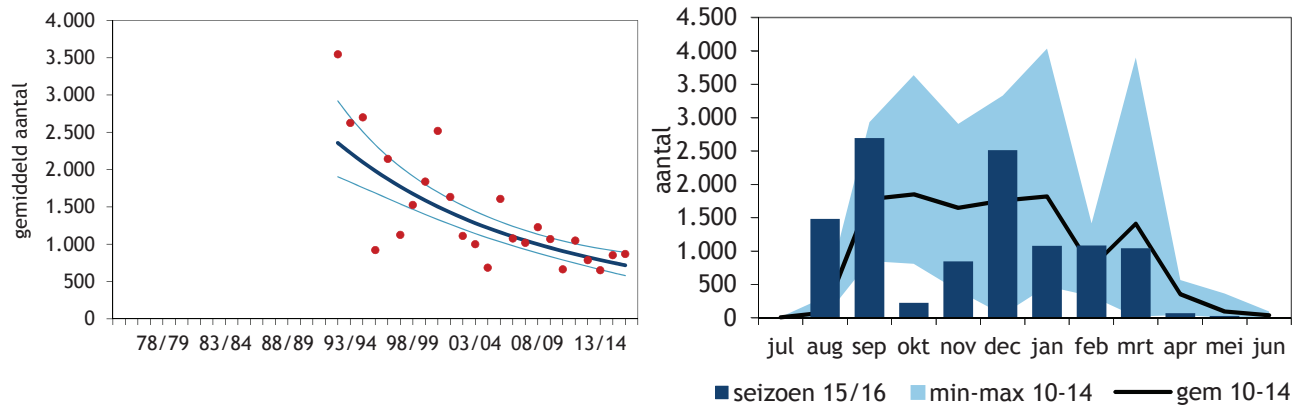

Figuur 13. Trend en seizoenspatroon van de Krakeend in het Lauwersmeergebied.

SMIENT *Anas penelope*

In september en december lag het aantal Smienten hoger dan gemiddeld in de afgelopen vijf jaar (figuur 14). Het ging om respectievelijk 2693 en 2508 Smienten. In september werden de meeste Smienten geteld in Achter de Zwartten (1290), in december in de Ezumakeeg (1960). Sinds begin jaren negentig laat de soort een afname zien in het Lauwersmeer, die vermoedelijk al langer gaande is, gelet op de piekaantallen van ruim 60.000 Smienten in de jaren zeventig (Prop & van Eerden 1981). Daarmee

laat de Smient in het Lauwersmeer een negatiever beeld zien dan landelijk. Landelijk neemt het aantal Smienten op de lange termijn toe en is de trend over de afgelopen tien jaar stabiel. De afname van de Smient in het Lauwersmeer hangt mogelijk samen met het vrijwel verdwijnen van pionierplanten die voorheen een belangrijke voedselbron vormden. Verder speelt de afname van het areaal open grasland de soort mogelijk parten.

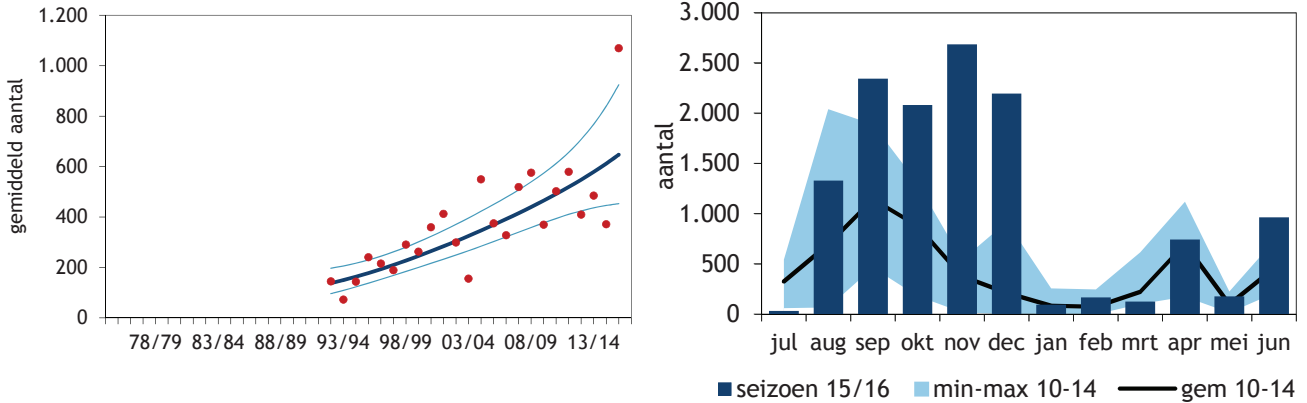

Figuur 14. Trend en seizoenspatroon van de Smient in het Lauwersmeergebied.

SLOBEEND *Anas clypeata*

In de periode augustus tot en met december werden opmerkelijk grote aantallen Slobeenden geteld in het Lauwersmeergebied (figuur 15). In september-december lagen de aantallen tussen 2082-2682 Slobeenden. In al deze maanden verbleef het gros van de vogels in de Ezumakeeg. Deze grote aantal-

len zorgen ook voor een forse uitschieter in de trend van de soort (figuur 15). Sinds begin jaren negentig is de Slobeend toegenomen, maar de laatste tien jaar was de trend onzeker. Datzelfde wordt ook landelijk geconstateerd.

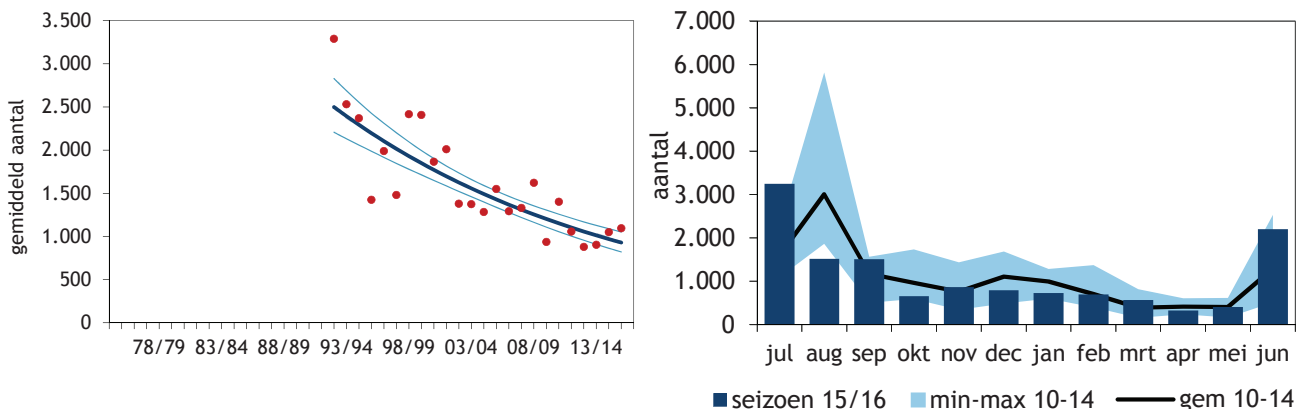
Figuur 15. Trend en seizoenspatroon van de Slobeend in het Lauwersmeergebied.

WILDE EEND *Anas platyrhynchos*

Aan het begin van het telseizoen in juli 2015 lagen de aantallen Wilde Eenden boven het vijfjarige gemiddelde (figuur 16). Er werden toen 3247 Wilde Eenden geteld, waarvan de grootste concentratie zich bevond bij de Bochtjesplaat (490). In de daaropvolgende maanden lagen de aantallen op een laag niveau. Op het einde van het seizoen, in juni 2016, werden meer Wilde Eenden geteld dan in de juni maanden in de voorgaande vijf seizoenen. Het totaal kwam op 2199, met de grootste concentratie bij Achter de Zwarten (757).

In het Lauwersmeer neemt de Wilde Eend al sinds begin jaren negentig af, wat overeenkomt met het landelijke beeld (Schekkerman *et al.* 2016). Ook in de internationale Waddenzee overheersen negatieve trends (Blew *et al.* 2015). De afname contrasteert met de toename van de Nederlandse populatie in de jaren zeventig en begin jaren tachtig (figuur 1), en met de recente ontwikkeling in de ons omliggende landen: stabiel in Duitsland en toenemend in België en Groot-Brittannië. Op Europese schaal is de broedpopulatie sinds 1980 zelfs matig toegenomen (www.ebcc.info). De reden van de afname in Nederland wordt gezocht in de kuikenoverleving, maar hiervoor is nader onderzoek nodig (Schekkerman *et al.* 2016).

In het Lauwersmeer neemt de Wilde Eend al sinds begin jaren negentig af, wat overeenkomt met het

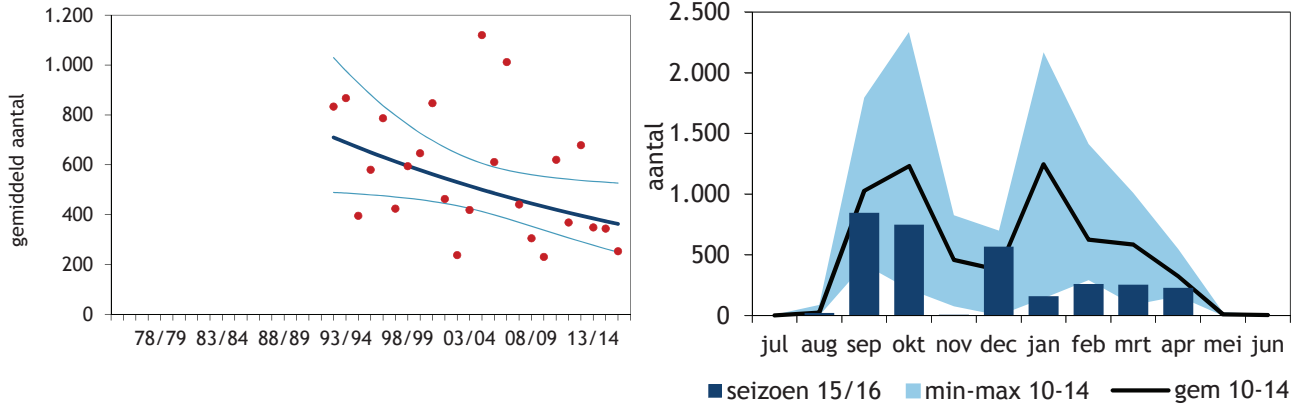

Figuur 16. Trend en seizoenspatroon van de Wilde Eend in het Lauwersmeergebied.

PIJLSTAART *Anas acuta*

Het aantal Pijlstaarten in het Lauwersmeer in het seizoen 2015/16 bleef achter bij wat in voorgaande seizoenen werd geteld (figuur 17). De seizoenspiek viel in september en bedroeg 847 vogels, waarvan bijna de helft in de Ezumakeeg. Landelijk laat de Pijlstaart op zowel de lange als korte termijn een

toename zien (Hornman *et al.* 2015), mede samenhangend met de grotere aantallen die sinds eind jaren negentig in de Waddenzee verblijven (Blew *et al.* 2015). In het Lauwersmeer wordt de trend echter getekend door sterke fluctuaties, waardoor deze onzeker is (figuur 17).

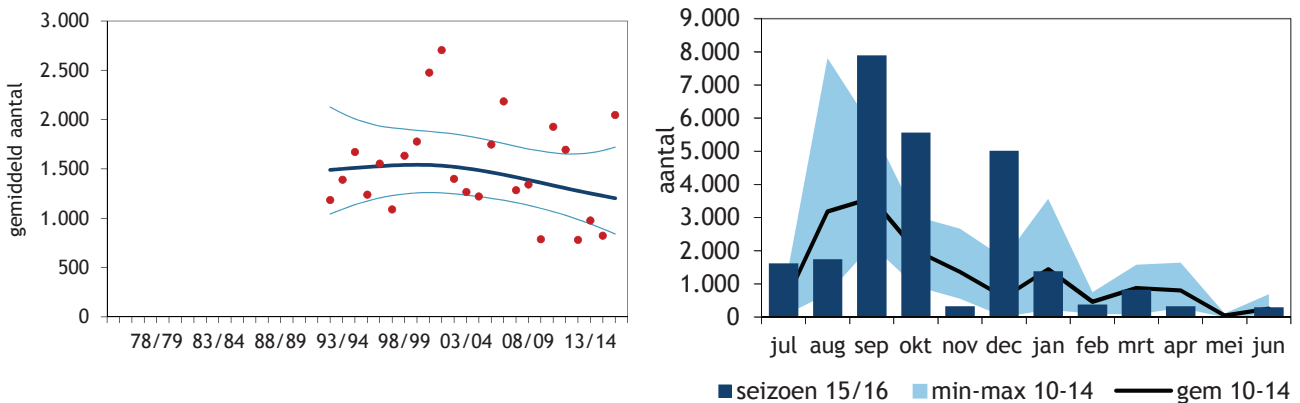

Figuur 17. Trend en seizoenspatroon van de Pijlstaart in het Lauwersmeergebied.

WINTERTALING *Anas crecca*

In september, oktober en december hielden zich beduidend meer Wintertalingen in het Lauwersmeergebied op dan in de afgelopen seizoenen gebruikelijk was (figuur 18). De piek in september bedroeg 7889 Wintertalingen, in oktober en december ging het om respectievelijk 5558 en 5009 individuen. In alle drie maanden zat het gros van de Wintertalingen in de Ezumakeeg. In september ging het om 7220, in oktober om 4730 en in december om 4200 Wintertalingen.

Sinds begin jaren negentig is de trend van de Wintertaling stabiel in het Lauwersmeer, maar over de laatste tien jaar tekent zich een afname af. Zo lang als de landelijke watervogeltellingen bestaan, vertonen de aantallen uitgesproken fluctuaties zonder duidelijke trend (Hornman *et al.* 2015). Toch laat de soort landelijk over de afgelopen tien jaar juist een toename zien. Waarom de Lauwersmeertrend afwijkt van de landelijke is onduidelijk.

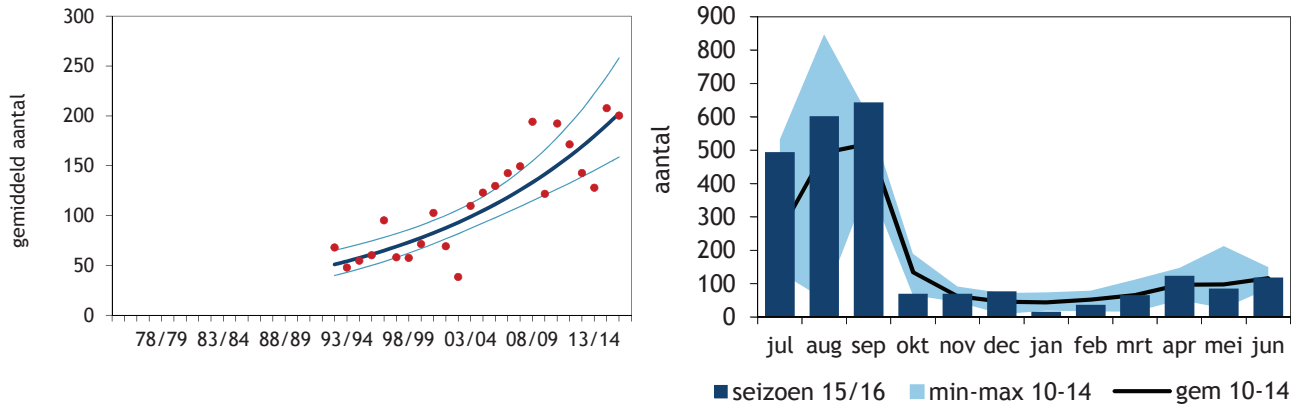

Figuur 18. Trend en seizoenspatroon van de Wintertaling in het Lauwersmeergebied.

AALSCHOLVER *Phalacrocorax carbo*

De aantallen Aalscholwers in de zomermaanden waren bovengemiddeld, wat aansluit op de toename die de soort op zowel lange als korte termijn in het Lauwersmeer laat zien (figuur 19). De seizoenspiek in september bedroeg 643 Aalscholwers, waarvan

600 bij de punt van de Pampusplaat, waar grote aantallen overdag pleisteren op de basaltblokken in de Vlinderbalg, rondom de (voormalige) punt van de Pampusplaat.

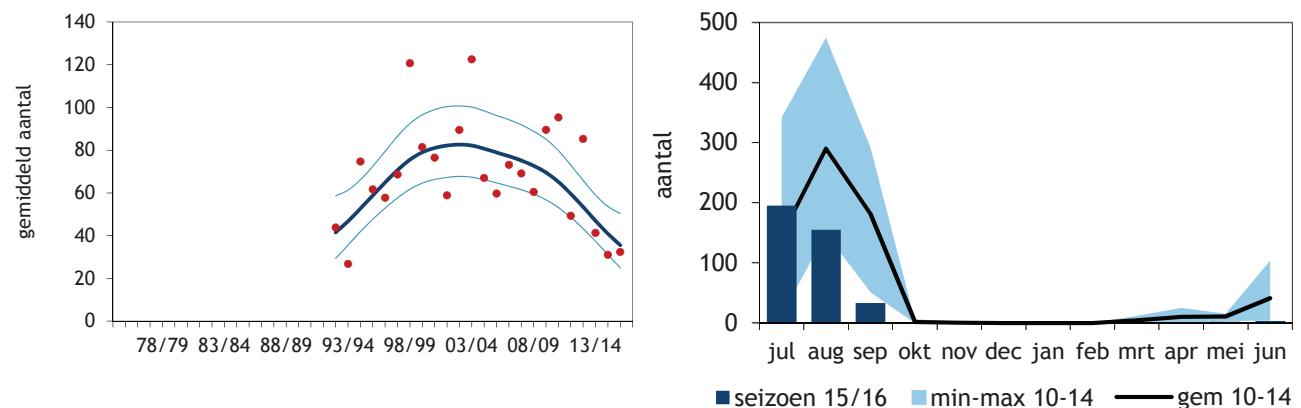

Figuur 19. Trend en seizoenspatroon van de Aalscholver in het Lauwersmeergebied.

LEPELAAR *Platalea leucorodia*

Hoewel het aantal van 195 Lepelaars in juli nog aan de hoge kant was, bleef de ‘nazomerpiek’ van de Lepelaar uit (figuur 20). In augustus bedroeg het getelde aantal slechts 155, wat past in het beeld van afnemende aantallen Lepelaars in het Lauwersmeergebied in de afgelopen tien jaar. Wat de oorzaak van deze achteruitgang is, is onduidelijk. Deels wordt gedacht aan de jaarrond aanwezigheid van Zeearenden in het gebied (N. Beemster), maar hoezeer bijvoorbeeld de voedselsituatie een rol

speelt, is onduidelijk. Aangezien het vooral overtijdende vogels betreft, kan de (voedsel)situatie in de Waddenzee nabij het Lauwersmeer ook een rol van betekenis vormen. De trend contrasteert in ieder geval met de landelijke, waarbij aantallen Lepelaars in het Wadden- en IJsselmeergebied op korte termijn nog toe zijn genomen (Hornman *et al.* 2015). In zowel juli als augustus hielden de meeste Lepelaars zich op in de Ezumakeeg (resp. 79 en 67).

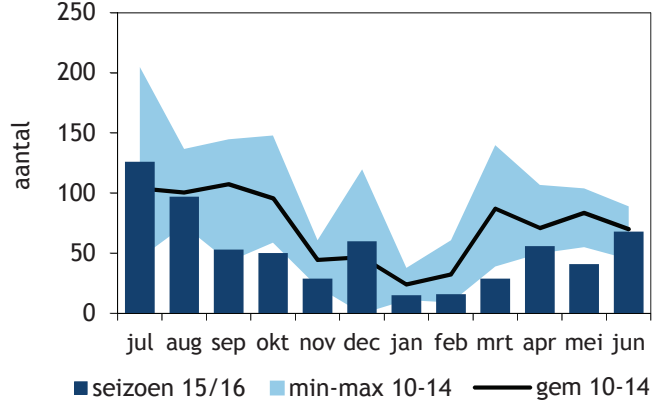
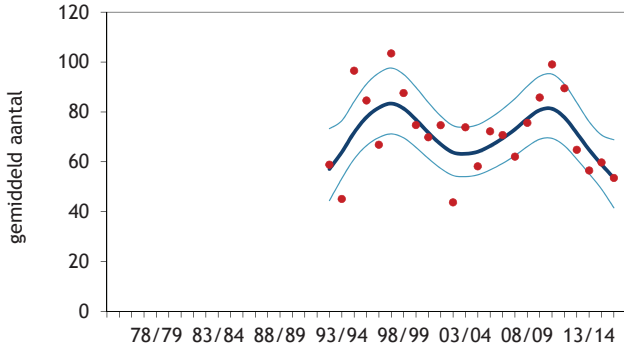

Figuur 20. Trend en seizoenspatroon van de Lepelaar in het Lauwersmeergebied.

FUUT *Podiceps cristatus*

Zowel de korte als lange termijntrend is de trend van de Fuut stabiel (figuur 21), dit in tegenstelling tot enkele andere noordelijke watervogelgebieden waar Futen juist een afname laten zien (o.a. IJsselmeer, Groote Wielen, Oude Venen; Hornman *et al.* 2015). Ook landelijk is de stand stabiel na een toename op

de lange termijn. In de meeste maanden lagen de aantallen Futen in het Lauwersmeer beneden niveau (figuur 21). Alleen in juli waren de aantallen relatief hoog, met in totaal 126 Futen. Daarvan werden de meeste (55) gezien in het Nieuwe Robbengat.

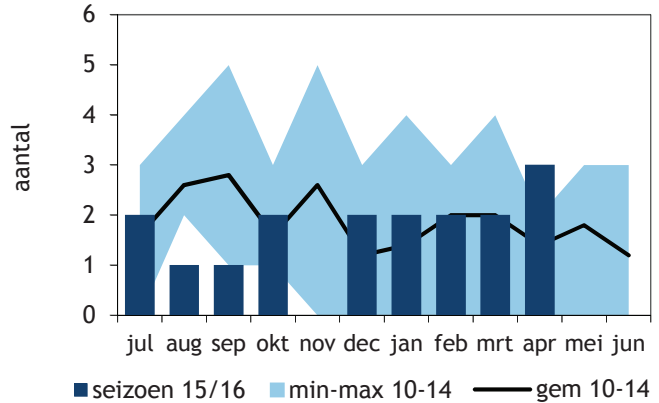
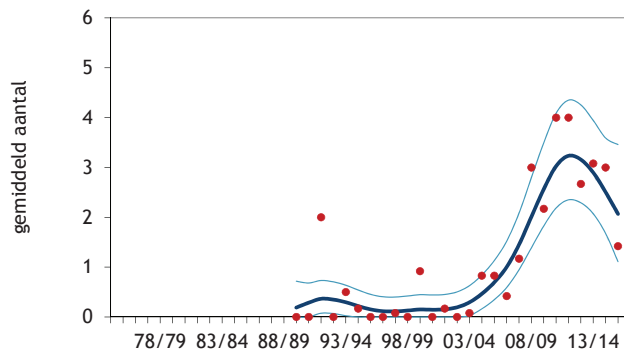

Figuur 21. Trend en seizoenspatroon van de Fuut in het Lauwersmeergebied.

ZEEAREND *Haliaeetus albicilla*

De vestiging van de Zeearend als broedvogel vestigde in het Lauwersmeergebied in 2009 (Kleefstra & de Boer 2012) zorgde voor een toename (figuur 22). In het seizoen 2015/16 werden de Zeearenden minder frequent gezien gedurende de tellingen en dat zorgde voor een dip in de trend en het seizoens-

patroon (figuur 22). In 2016 werd voor de zevende maal op rij een broedpoging ondernomen. Terwijl de Zeearenden van het Lauwersmeer in 2014 en 2015 niet-succesvol waren, vloog in 2016 een jong uit. Het betrof een vrouwtje dat op 1 juni door medewerkers van Sovon werd geringd.

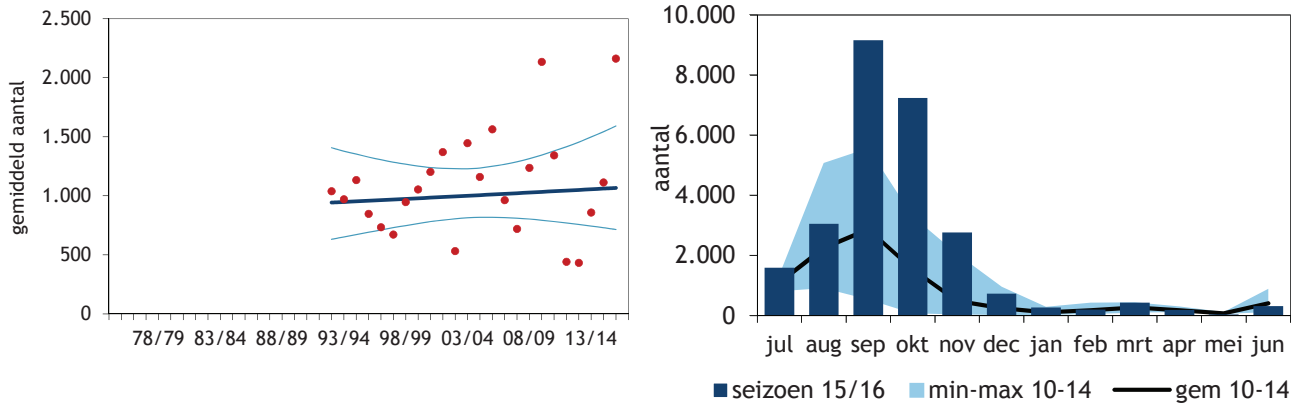

Figuur 22. Trend en seizoenspatroon van de Zeearend in het Lauwersmeergebied.

MEERKOET *Fulica atra*

Evenals Wintertaling en Slobeend was de Meerkoet in het najaar met aantallen aanwezig die ver boven de maandgemiddelden liggen (figuur 23). Het gaat dan met name om september, oktober en november, toen respectievelijk 9150, 7233 en 2765 Meerkoeten werden geteld. In al deze maanden werden de grote

concentraties in het noordelijk deel van het meer gezien, tussen de Bandsterwal en Achter de Zwartten. Zowel op lange als korte termijn is de trend van de Meerkoet stabiel in het Lauwersmeer (figuur 23), wat voor de korte termijn afwijkt van landelijke ontwikkelingen (tabel 5).

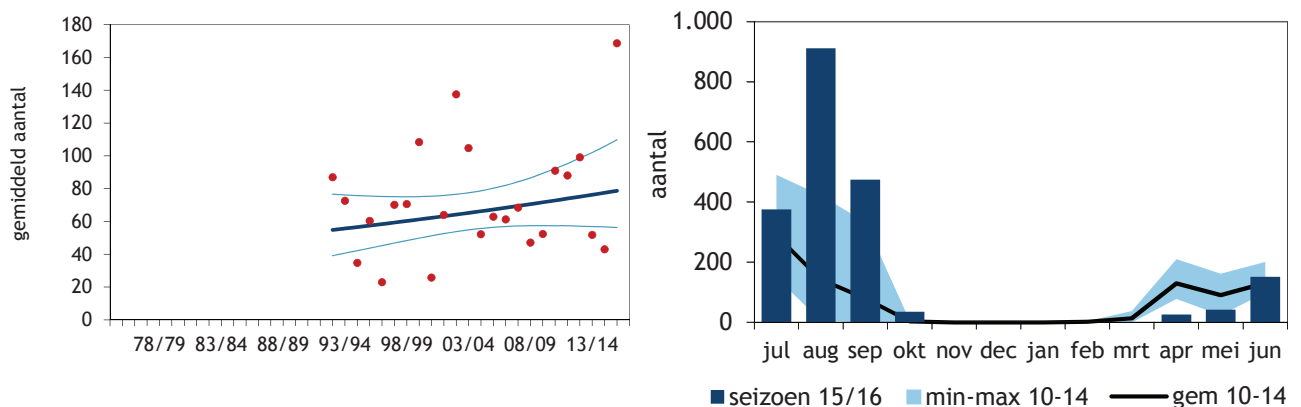

Figuur 23. Trend en seizoenspatroon van de Meerkoet in het Lauwersmeergebied.

KLUUT *Recurvirostra avosetta*

Sinds begin jaren negentig werden gemiddeld over het seizoen nog niet eerder zoveel Kluten geteld (figuur 24). Dat heeft vooral te maken met de grote aantallen in de nazomer. In augustus werden 911 geteld, in september 474, wat ver boven de augustus- en septembergemiddelden ligt (figuur 24). In augustus-

tus zat de overgrote meerderheid in de Ezumakeeg (835), in september zaten alle Kluten daar. De trend van de Kluut is op de lange en korte termijn stabiel in het Lauwersmeer. Dat wijkt in positieve zin af van de landelijke korte termijntrend die een afname laat zien (figuur 24).

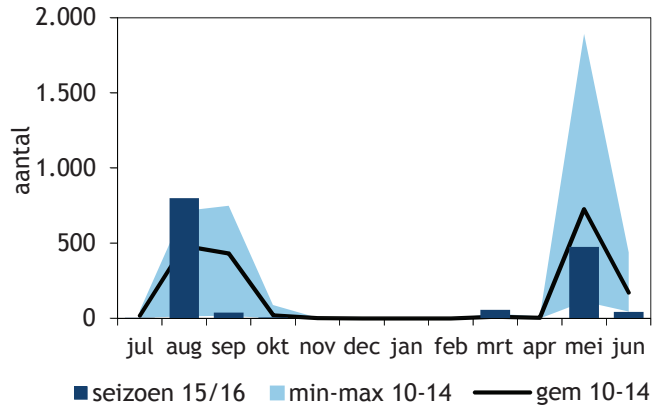
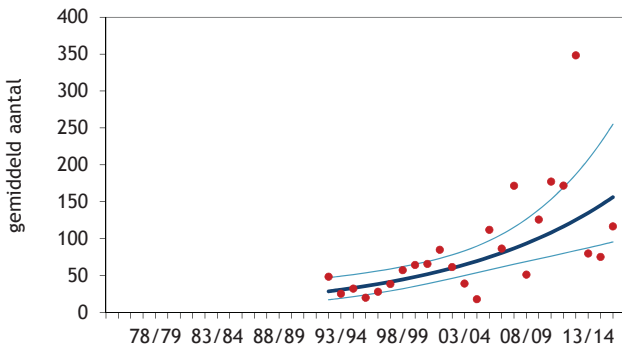

Figuur 24. Trend en seizoenspatroon van de Kluut in het Lauwersmeergebied.

BONTBEKPLEVIER *Charadrius hiaticula*

De aantallen Bontbekplevieren in de piekperiodes waren aan de lage kant, afgezien van in augustus. Toen werden 798 Bontbekplevieren geteld, waarvan 372 bij Achter de Zwart en 291 in de Ezumakeeg.

De trend van de soort in het Lauwersmeer is zowel op korte als lange termijn positief, overeenkomend met landelijke ontwikkelingen en die in de internationale Waddenzee (Blew *et al.* 2015).

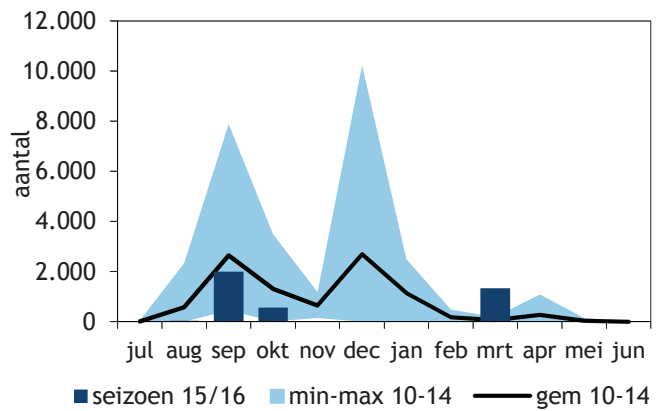
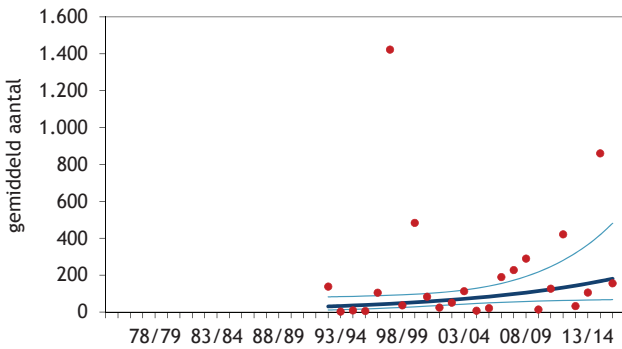

Figuur 25. Trend en seizoenspatroon van de Bontbekplevier in het Lauwersmeergebied.

GOUDPLEVIER *Pluvialis apricaria*

De aantallen Goudplevieren die in het Lauwersmeer geteld worden, fluctueren dusdanig dat de trend op zowel lange als korte termijn onzeker is (figuur 26). In het seizoen 2015/16 werden in de meeste maanden geen Goudplevieren gezien. Dat geldt voor

zowel de winter- als voorjaarsmaanden. De najaarspiek in september pakte laag uit, met in totaal 1999 Goudplevieren. Landelijk is de soort op lange termijn toegenomen, maar over de laatste tien jaar laat de Goudplevier een afname zien (tabel 5).

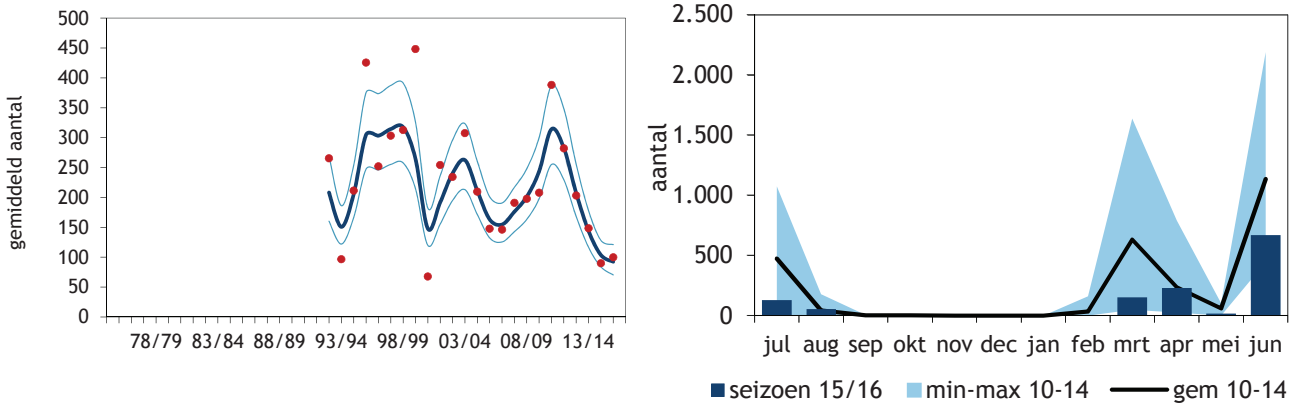

Figuur 26. Trend en seizoenspatroon van de Goudplevier in het Lauwersmeergebied.

GRUTTO *Limosa limosa limosa*

Gedurende de vroege voorjaarspiek, voorafgaand aan het broedseizoen, en tijdens de zomerpiek, na het broedseizoen, waren de aantallen Grutto's aan de lage kant. Zo werden er in maart slechts 151 geteld, in juni 667. Daarvan zit doorgaans de overgrote meerderheid in de Ezumakeeg (647 in juni), wat ook een belangrijke slaapplek van de soort is. In de periode 2007/08-2011/12 werden Grutto's met grote regelmaat geteld door middel van de slaapplekstellingen die twee keer per maand werden uitgevoerd.

Over die vijf seizoenen berekend bedroeg het gemiddelde seizoensmaximum 2317 Grutto's, terwijl in dezelfde seizoenen het gemiddelde seizoensmaximum op basis van de watervogeltellingen overdag op 1445 Grutto's uitkwam (Kleefstra & de Boer 2012). Om het aantal Grutto's dat het Lauwersmeergebied gebruikt te bepalen, zijn slaapplekstellingen nodig. Zowel op lange als korte termijn nemen de aantallen Grutto's af in het Lauwersmeergebied (figuur 27), wat overeenkomt met het landelijke beeld.

Figuur 27. Trend en seizoenspatroon van de Grutto in het Lauwersmeergebied.

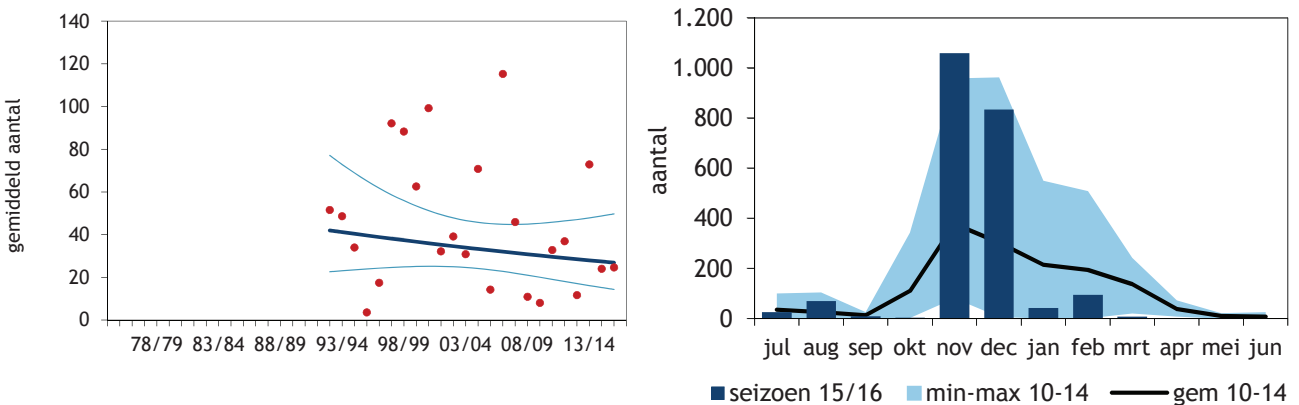
WULP *Numenius arquata*

Afgezien van november en december werden bijzonder weinig Wulpen geteld. In november en december lagen de aantallen ver boven de maandgemiddelden. Het ging om respectievelijk 1058 en 833 Wulpen, vrijwel allemaal in de Bantpolder, wat een hoogwatervluchtplaats vormt.

& van Eerden 1981), werden in het gebied in de vijf onderzoeksjaren 2007/08-2011/12 maar mondjesmaat Wulpen op slaapplekstellingen geteld (Kleefstra & de Boer 2012). Evenals veel andere steltlopers leken ze het gebied voornamelijk te bezoeken tijdens hoog water.

Hoewel het Lauwersmeergebied als Natura 2000-gebied is aangewezen vanwege het belang als slaapplek voor Wulpen, die in vroeger dagen de voormalige slenken massaal gebruikten als slaapplek (Prop

Op basis van de watervogeltellingen is de trend van de Wulp in het Lauwersmeergebied onzeker (figuur 28). Landelijk nam de soort op de lange termijn toe, maar de korte termijntrend is stabiel (figuur 5).

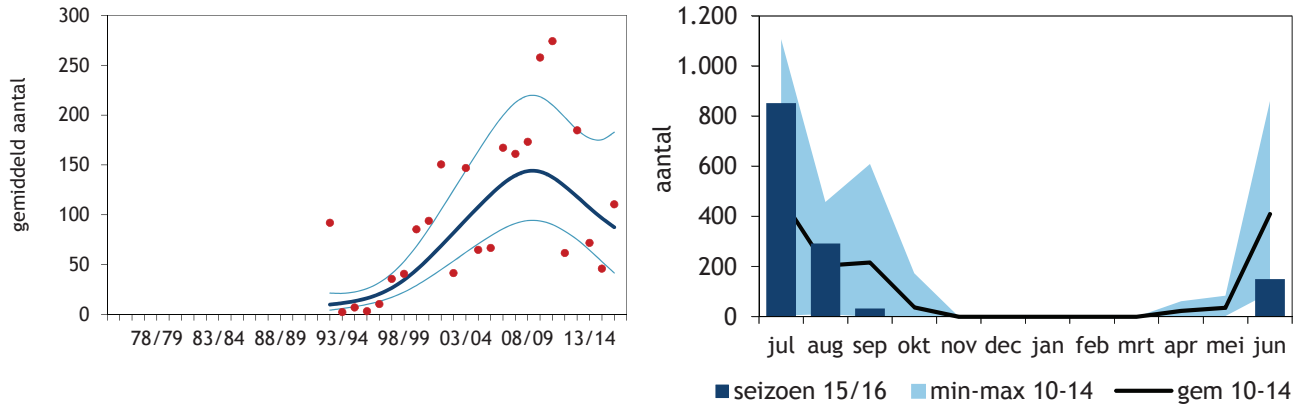

Figuur 28. Trend en seizoenspatroon van de Wulp in het Lauwersmeergebied.

ZWARTE RUITER *Tringa erythropus*

De aantallen Zwarte Ruiters in juli en augustus waren aan de hoge kant (figuur 29), met respectievelijk 852 en 291 individuen. In het Lauwersmeergebied neemt het aantal Zwarte Ruiters jarenlang toe, dit in tegenstelling tot het landelijke beeld. Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal Zwarte Ruiters tijdens de voor- en najaarstrek in Nederland juist af (Hornman

et al. 2015), wat vooral te maken heeft met een afname in de (internationale) Waddenzee (Blew et al. 2015). (figuur 29). Door de kleinere aantallen in de laatste seizoenen is de trend van de Zwarte Ruiters in het Lauwersmeergebied op korte termijn inmiddels onzeker.

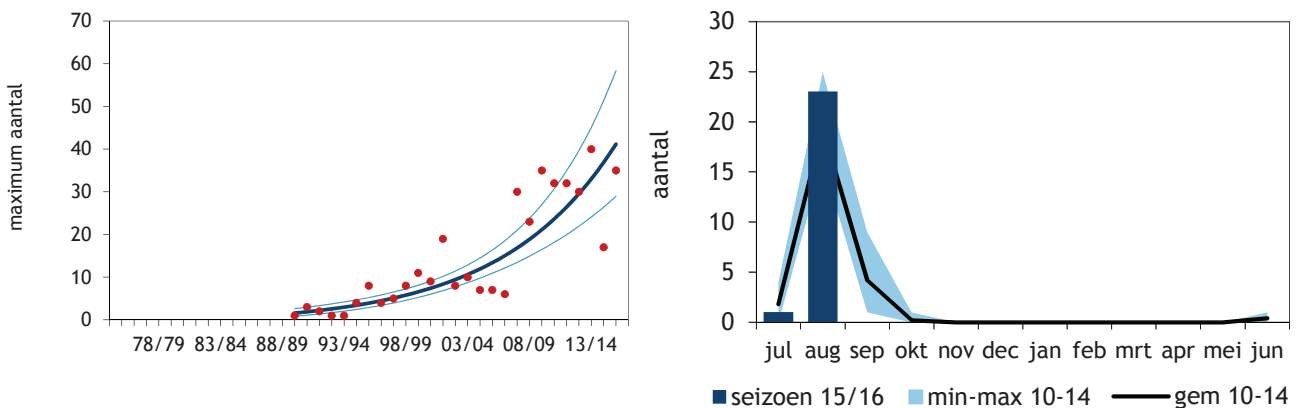

Figuur 29. Trend en seizoenspatroon van de Zwarte Ruiters in het Lauwersmeergebied.

REUZENSTERN *Sterna caspia*

Voor de Reuzenster is het Lauwersmeergebied een van de belangrijkste pleisterplaatsen in Nederland tijdens de najaarstrek. Op zowel lange als korte termijn zijn de aantallen toegenomen (figuur 30). Het gebied is een van de belangrijkste slaapplekken in Nederland. De meeste Reuzensternen slapen bij de eilandjes in Achter de Zwanen en in mindere mate in de Ezumakeeg (Kleefstra & de Boer 2012). De trend op basis van de maximaal aantallen tijdens de slaapplekstellingen in het gebied, uitgevoerd door

vrijwilligers in augustus, laten een toename zien. Het aantal van 36 Reuzensternen op de slaapplek in augustus past in dit beeld. Het seizoenspatroon op basis van de maandelijkse watervogeltellingen laat een kleiner aantal zien. Toch is het aantal van 23 Reuzensternen overdag aan de hoge kant. Daarvan werden er 12 waargenomen in de Ezumakeeg, wat voor Reuzensternen een belangrijk foerageergebied in het Lauwersmeergebied vormt.

Figuur 30. Trend (op basis van slaapplekstellingen) en seizoenspatroon (op basis van watervogeltellingen) van de Reuzenster in het Lauwersmeergebied.

6. Evaluatie

In vergelijking met de voorgaande seizoenen waren met name de aantallen vogels in de periode september tot en met december aan de hoge kant, o.a. als gevolg van de aanwezigheid van grote aantallen Wintertalingen, Slobeenden en Meerkoeten.

Van de in dit rapport behandelde Natura 2000-soorten laten Kolgans, Tafeleend, Smient, Wilde Eend, Wintertaling, Lepelaar en Grutto een negatieve trend zien. Voor Tafeleend, Smient, Wilde Eend en Grutto komt dat overeen met de landelijke trend, maar voor Kolgans, Wintertaling en Lepelaar contrasteert het met de landelijke ontwikkeling. Voor de Kolgans is het gebied van gering belang als foeraargebied. De soort komt er vooral om te slapen, maar hoe de aantallen zich op de slaapplaatsen ontwikkelen is door gebrek aan tellingen onbekend.

Waarom Wintertalingen de laatst tien jaar een afname vertonen terwijl ze landelijk in dezelfde periode toenamen, is onduidelijk. Datzelfde geldt voor de Lepelaar, hoewel ook andere eters van kleine vis in het Lauwersmeer een negatievere ontwikkeling laten zien dan landelijk (bijvoorbeeld Grote Zaagbek, Dodaars en Fuut).

Bij de soorten die een toename laten zien, gaat het om soorten die het ook op landelijk (en internationaal niveau) goed doen, zoals Grote Zilverreiger, Zeearend en Reuzenstern. Op de lange termijn namen ook o.a. Wilde Zwaan, Brandgans, Bergeend, Kuifeend, Krakeend, Slobeend, Aalscholver en Bontbekplevier toe, conform landelijke en deels internationale trends. Dat geldt niet voor de Zwarte Ruiter die landelijk op de lange termijn een afname laat zien.

Tabel 7. Instandhoudingsdoelen voor niet-broedvogels in Natura 2000-gebied Lauwersmeer. Per soort is verder de gemiddelde populatie weergegeven (periode 2009/10-2013/14) en of het doel voor de populatie wordt gehaald. De gemiddelde populatiegrootte in 20010/11-2014/15 is gebaseerd op Kleefstra et al. (2016).

Nr	soort	Landelijk doel omvang	Landelijk doel kwaliteit	Doel populatie	Populatie 2009/10-2013/14	Populatie gehaald?
A005	Fuut	Behoud	Behoud	60	74	Ja
A017	Aalscholver	Behoud	Behoud	70	168	Ja
A034	Lepelaar	Behoud	Behoud	80	60	Nee
A037	Kleine zwaan	Behoud	Behoud	140	83	Nee
A038	Wilde zwaan	Behoud	Behoud	10	29	Ja
A041	Kolgans	Behoud	Behoud	190	140	Nee
A042	Dwerggans	Behoud	Behoud	40 (max)	36	Bijna
A043	Grauwe gans	Behoud	Behoud	1100	1555	Ja
A045	Brandgans	Behoud	Behoud	1700	3631	Ja
A048	Bergeend	Behoud	Behoud	480	538	Ja
A050	Smient	Behoud	Behoud	1600	801	Nee
A051	Krakeend	Behoud	Behoud	900	1222	Ja
A052	Wintertaling	Behoud	Behoud	1900	1241	Nee
A053	Wilde eend	Behoud	Behoud	1700	1059	Nee
A054	Pijlstaart	Behoud	Behoud	510	472	Nee
A056	Slobeend	Behoud	Behoud	290	470	Ja
A059	Tafeleend	Behoud	Behoud	130	85	Nee
A061	Kuifeend	Behoud	Behoud	540	916	Ja
A067	Brilduiker	Behoud	Behoud	40	51	Ja
A068	Nonnetje	Behoud	Behoud	9	8	Bijna
A075	Zeearend	Behoud	Behoud	1 (max)	4	Ja
A125	Meerkoet	Behoud	Behoud	970	838	Nee
A132	Kluut	Behoud	Behoud	90	75	Nee
A137	Bontbekplevier	Behoud	Behoud	60	171	Ja
A140	Goudplevier	Behoud	Behoud	150	309	Ja
A156	Grutto	Behoud	Behoud	260	223	Nee
A160	Wulp	Behoud	Behoud	50	36	Nee
A161	Zwarte ruiter	Behoud	Behoud	100	128	Ja
A190	Reuzenstern	Behoud	Behoud	10 (max)	30	Ja

Wanneer we kijken naar de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-soorten in het Lauwersmeergebied (tabel 7), dan zien we dat van de 29 soorten er 14 zijn die die doelstelling niet halen.

Twee actuele ontwikkelingen die in het Lauwersmeer spelen zijn gaswinning onder het gebied en een proef met een hoger waterpeil in het vroege voorjaar. Bij bodemdaling als gevolg van de gaswinning zullen bij een gelijkblijvend streefpeil ondiepe waterzones dieper worden. Naar verwachting zal dit effect hebben op vogels die gebruik maken van deze ondiepe waterzones om te rusten (slaapplaats) of te foerageren (pleisterplaats). Met de maandelijkse watervogeltellingen worden de pleisterende vogels geteld, maar hoe de aantallen slapende vogels zich ontwikkelen is met het beëindigen van de slaaplaatstellingen in 2012 onduidelijk (Kleefstra & de Boer 2012). Vooral ganzen, steltlopers en sterns maken van zeer ondiep

water gebruik om er te overnachten. Wanneer slaapplaatsen dieper worden, zullen deze zich verschuiven en/of ongeschikt worden.

Ook het systematisch toepassen van een hoger waterpeil zal een effect op slaapplaatsen hebben. Door in het voorjaar het water op een hoger peil vast te houden, wordt verwacht dat de leefgebieden voor enkele Natura 2000-broedvogels mogelijk verbeterd zal worden, waaronder Roerdomp, en Snor. Gedurende twee opeenvolgende jaren wordt het water maximaal 41 centimeter hoger vasthouden dan het huidige streefpeil van 0,93 meter onder NAP. Dat gebeurt elk jaar 6 tot 8 weken in het voorjaar (februari - april). In deze twee jaar gaan wordt wel gekeken naar de effecten op het habitat van de beoogde broedvogels, de aantallen en verspreiding van watervogels, waterplanten als schedefonteinkruid, waterkwaliteit en vismigratie, maar niet naar het effect op slapende vogels .

7. Literatuur

- BEEMSTER N. & BIJKERK W. 2005. Natuurwaarden in het Lauwersmeergebied en mogelijke effecten van bodemdaling door gaswinning. A&W-rapport 703. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.
- BLEW J., GÜNTHER K., HÄLTEREIN B., KLEEFSTRA R., LAURSEN K. & SCHEIFFAHT G. 2015. Trends of Migratory and Wintering Waterbirds in the Wadden Sea 1987/1988-2011/2012. Wadden Sea Ecosystem No. 34. Common Wadden Sea Secretariat, Joint Monitoring Group of Migratory Birds in the Wadden Sea, Wilhelmshaven.
- HORNMAN M., HUSTINGS F., KOFFLIJBERG K., KLAASSEN O. 2012. Handleiding Sovon Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HORNMAN M., HUSTINGS F., KOFFLIJBERG K., KLAASSEN O., VAN WINDEN E., SOVON GANZEN- EN ZWANENWERK GROEP & SOLDAAT L. 2015. Watervogels in Nederland in 2013/2014. Sovon-rapport 2015/72, RWS-rapport BM 15.21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & RELJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen.
- KLEEFSTRA R., BEEMSTER N., KLOOSTERHUIS J. & VAN WINDEN E. 2016. Watervogels in het Lauwersmeer in 2012/2013, 2013/2014 en 2014/2015. Sovon-rapport 2016/14. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. & DE BOER P. 2012. Watervogels in het Lauwersmeer in 2011/2012. Sovon-rapport 2012/40. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- PROP J. & VAN EERDEN M.R. 1981. Het voorkomen van trekvogels in het Lauwerszeegebied vanaf de afsluiting in 1969 tot en met 1978. *Limosa* 54: 1-16.
- SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Krakeend in Nederland. *Limosa* 89: 130-137.
- SCHRÖDER J. 2015. Beïnvloedt ijsbedekking in de Oostzee de aantallen duikeenden in Nederland? *Limosa* 88: 22-30.
- VISSER H. 2004. Estimation and detection of flexible trends. *Atmospheric Environment* 38: 4135-4145.
- WETLANDS INTERNATIONAL 2015. Waterbird Population Estimates. Conservation status Review 6. wpe.wetlands.org (geraadpleegd 11 november 2015).
- ZIJLSTRA E.F., VAN EERDEN M.R., BEEMSTER N. & ZIJLSTRA M. 1996. Het Lauwersmeergebied, een wetland in beweging. Flevobericht nr. 370, Rijkswaterstaat, Lelystad.

Bijlagen

Aantallen per soort per maand in het gehele telgebied van de telgroep Lauwersmeer in het seizoen 2015/16

Nederlandse naam	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Knobbelzwaan	1.446	901	316	163	86	53	45	53	37	40	725	1.221
Zwarte Zwaan	0	1	6	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Kleine Zwaan	0	0	0	1.091	103	37	272	4	0	0	0	0
Wilde Zwaan	0	0	0	0	0	22	105	4	0	0	0	0
Toendrarietgans	0	0	0	0	11	0	460	250	0	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	4.494	1.457	2.957	3.801	2.554	2.213	1.525	686	1.242	556	816	5.044
Soepgans	1	0	0	0	0	0	1	22	0	6	0	0
Kolgans	0	0	0	8.818	2.190	1.006	2	138	961	0	0	13
Kleine Canadese Gans	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote Canadese Gans	206	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	41
Brandgans	1	37	1.759	15.291	24.561	29.305	6.601	16.915	21.063	45.063	65	549
Roodhalsgans	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Rotgans	0	0	3	4	224	219	412	429	769	394	4	0
Nijlgans	75	74	40	16	43	3	1	2	9	13	11	15
Casarca	38	6	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bergeend	99	55	284	691	820	821	205	543	791	339	497	359
Tafeleend	36	64	433	100	9	124	167	136	90	85	78	19
Kuifeend	705	518	2.585	3.374	1.379	1.127	546	2.321	1.913	899	254	528
IJseend	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	1	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	24	25	19	3	0	0	0
Buffelkopeend	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brielduiker	3	11	27	26	34	90	68	121	181	18	2	3
Grote Zaagbek	0	0	0	0	3	18	18	5	1	1	0	0
Krakeend	2.648	5.171	788	474	161	509	94	264	162	273	351	3.875
Smient	6	1.479	2.693	233	845	2.516	1.079	1.085	1.098	72	27	7
Slobeend	34	1.330	2.344	2.087	2.691	2.199	95	166	146	747	177	962
Wilde Eend	3.420	1.585	1.680	815	899	1.025	862	771	743	495	489	2.382
Soepeend	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Pijlstaart	0	21	847	749	8	568	159	260	253	228	1	0
Zomertaling	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	5	1
Wintertaling	1.623	1.754	7.995	5.574	323	5.024	1.404	387	864	325	2	296
Fazant	1	0	1	2	4	1	0	0	1	2	0	1
Aalscholver	495	609	647	71	73	79	17	38	67	126	87	118
Roerdomp	1	0	0	0	0	2	1	2	1	1	0	1
Kleine Zilverreiger	6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	2
Grote Zilverreiger	15	42	38	72	44	42	6	35	15	0	2	32
Blauwe Reiger	29	11	38	40	24	32	16	29	32	34	12	20
Ooievaar	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lepelaar	195	155	33	0	0	0	0	0	0	1	3	5
Dodaars	2	9	17	39	34	21	35	28	35	3	0	1
Fuut	126	97	54	50	29	60	15	16	29	57	42	69
Kuifduiker	0	0	2	0	0	0	1	0	0	1	0	0
Zeearend	2	1	1	2	0	2	2	2	2	3	0	0
Bruine Kiekendief	34	11	8	1	1	1	0	0	1	20	2	22
Blauwe Kiekendief	1	0	0	1	5	7	4	5	3	1	0	1
Grauwe Kiekendief	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Havik	2	1	0	2	2	8	2	2	6	1	0	3
Sperwer	4	1	0	2	1	4	1	5	3	4	1	0
Buizerd	17	22	37	40	26	49	54	36	29	14	6	15
Ruigpootbuizerd	0	0	0	0	0	0	2	2	1	0	0	0
Torenvalk	14	6	16	18	13	16	14	16	12	6	2	8
Boomvalk	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slechtvalk	1	1	6	9	2	4	1	3	4	2	0	1
Waterral	5	5	8	8	6	9	3	1	3	1	0	3
Waterhoen	2	1	5	6	5	0	2	0	1	2	0	1
Meerkoet	1.627	3.081	9.177	7.279	2.795	781	355	251	497	235	61	338

Nederlandse naam	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Scholekster	140	1	0	0	0	0	0	1	10	23	32	36
Steltkluut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11
Kluut	375	911	474	35	0	0	0	0	0	26	42	151
Bontbekplevier	4	798	39	6	0	0	0	0	56	0	474	43
Strandplevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Goudplevier	0	43	1.999	560	1.530	0	0	3	1.326	0	0	7
Zilverplevier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Kievit	302	2.508	4.511	4.698	5.254	1.258	230	419	2.175	250	96	450
Kanoet	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Kleine Strandloper	68	1	23	98	0	0	0	0	0	0	5	0
Temmincks Strandloper	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krombekstrandloper	50	74	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bonte Strandloper	3	49	316	259	150	0	0	1	110	0	553	6
Kemphaan	1.894	364	182	0	0	0	0	0	0	16	26	157
Bokje	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0
Watersnip	5	26	25	22	8	37	25	15	39	4	1	0
Houtsnip	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
Grutto	128	52	3	0	0	0	0	0	151	227	15	667
Rosse Grutto	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16	0
Regenwulp	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wulp	29	69	9	7	1.058	833	42	94	7	2	0	1
Oeverloper	33	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Witgat	5	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Zwarte Ruiter	852	291	32	1	0	0	0	0	0	0	0	150
Groenpootruiter	24	3	85	3	0	0	0	0	0	2	3	4
Bosruiter	3	12	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	267	19	5	36	0	1	0	0	1	50	19	102
Steenloper	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	150	0
Grauwe Franjepoot	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Drieteenmeeuw	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Kokmeeuw	938	206	33	363	2.520	197	4	284	335	27	36	92
Stormmeeuw	116	146	2	10	680	72	2	407	90	33	0	0
Kleine Mantelmeeuw	38	37	4	1	11	10	1	0	0	186	384	70
Zilvermeeuw	37	86	6	82	97	39	0	5	5	28	145	10
Grote Mantelmeeuw	22	79	45	23	19	27	5	6	18	19	3	42
Reuzenster	1	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zwarte Stern	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Grote Stern	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Visdief	71	97	0	0	0	0	0	0	0	0	16	45
Noordse Stern	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Holenduif	9	3	26	0	0	2	4	17	17	10	5	8
Houtduif	25	5	10	14	7	29	2	9	15	7	5	9
Turkse Tortel	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Zomertortel	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Koekoek	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	11
Velduil	0	0	0	0	0	3	0	5	3	0	0	0
Gierzwaluw	40	3	0	0	0	0	0	0	0	0	39	110
IJsvogel	0	3	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1
Grote Bonte Specht	1	1	1	2	3	2	3	2	3	3	0	2
Wielewaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Klapekster	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Ekster	4	0	0	4	4	10	0	8	1	7	0	2
Gaai	1	0	0	3	5	4	6	1	4	2	0	4
Kauw	2	34	84	52	39	44	76	37	56	14	9	7
Zwarte Kraai	55	69	64	29	57	42	66	57	41	30	16	46
Raaf	0	0	0	0	0	4	3	0	1	0	0	0
Pimpelmees	4	0	0	0	8	26	13	10	2	2	0	0
Koolmees	5	4	0	24	17	26	14	17	32	13	1	0
Matkop	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Baardman	12	10	16	37	6	10	6	2	12	6	2	12
Veldleeuwerik	7	2	4	25	0	0	0	0	23	15	2	13
Oeverzwaluw	44	6	0	0	0	0	0	0	0	2	180	192
Boerenzwaluw	185	353	60	0	0	0	0	0	0	8	235	89
Huiszwaluw	164	66	407	0	0	0	0	0	0	1	138	70

Nederlandse naam	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	jun
Staartmees	0	0	0	0	6	7	0	1	0	0	0	0
Tjiftjaf	8	1	0	0	0	0	0	1	0	16	6	2
Fitis	1	0	0	0	0	0	0	0	0	25	11	8
Braamsluiper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	00	1	
Grasmus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	7
Tuinfluit	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Zwartkop	20	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4	6
Snor	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Kleine Karekiet	16	4	1	0	0	0	0	0	0	0	8	26
Rietzanger	2	6	1	0	0	0	0	0	0	1	8	13
Boomklever	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Boomkruiper	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0
Winterkoning	6	1	1	3	0	9	2	1	7	4	2	0
Spreeuw	1.756	1.091	3.081	771	9.016	683	536	1.551	1.741	109	12	461
Beflijster	0	0	0	0	0	0	18	0	0	1	0	0
Merel	10	3	1	91	74	108	37	17	105	12	8	21
Kramsvogel	0	0	0	129	34	651	672	278	93	0	0	0
Zanglijster	5	0	0	22	3	0	0	0	4	8	4	13
Koperwiek	0	0	0	12	0	15	43	12	12	0	0	0
Grote Lijster	1	0	0	0	0	0	0	2	3	0	0	0
Grauwe Vliegenvanger	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Roodborst	0	1	0	22	14	14	6	7	6	13	2	1
Blauwborst	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	3
Zwarte Roodstaart	3	0	0	1	0	2	0	0	0	2	0	0
Gekraagde Roodstaart	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Roodborsttapuit	3	2	0	0	0	0	0	0	2	4	0	1
Tapuit	2	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0
Bonte Vliegenvanger	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Heggenmus	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Huismus	6	1	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0
Ringmus	0	0	0	0	0	0	0	0	20	2	0	0
Gele Kwikstaart	0	6	0	0	0	0	0	0	0	2	8	5
Witte Kwikstaart	49	60	51	5	0	0	0	0	27	22	20	21
Boompieper	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Graspieper	18	4	13	24	20	16	0	28	34	39	5	21
Waterpieper	0	0	0	2	2	1	71	35	1	0	0	0
Vink	12	6	1	40	54	72	49	21	31	28	9	10
Keep	0	0	0	7	0	6	5	0	3	0	0	1
Groenling	4	0	0	2	0	4	0	0	0	0	0	1
Putter	15	35	31	3	6	9	0	44	28	1	0	7
Kneu	13	85	67	0	3	1	0	4	0	3	0	4
Frater	0	0	15	10	60	0	0	0	0	0	0	0
Gouvink	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Rietgors	11	0	0	0	0	1	1	1	8	6	7	19

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

